

Ivo Kalinski

Kiborg kao emotivni alien
(II. dio)

Pučko otvoreno učilište
Sv. Ivan Zelina

Sv. Ivan Zelina, studeni 2017.

Mala biblioteka "Dragutin Domjanić"
knjiga 89.

Nakladnik

Pučko otvoreno učilište Sv. Ivan Zelina

Za nakladnika

Ivica Kukovačec

Urednica

Božica Pažur

Grafičko i likovno oblikovanje

POU Sv. Ivan Zelina

Tisak i uvez

Tiskara Zelina d.d.

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne
knjižnice u Zagrebu pod brojem 000978635.

ISBN: 978-953-6540-76-1

Poduzmi nešto, čovječe!

kiborg; skraćenica za “**kib**ernetički **org**anizam”; biće koje istodobno ima i organske i sintetičke dijelove tijela; koji potiče pitanje razlike između čovjeka i stroja - u smislu morala, slobodne volje i empatije
alien; *engl.* stranac, tuđinac

Uz desetogodišnje književne manifestacije: Recital suvremenog kajkavskog pjesništva „Dragutin Domjanić“ - Sv. Ivan Zelina, uz Smotru dječjeg kajkavskog pjesništva „Dragutin Domjanić“ - Sv. Ivan Zelina, uz Recital duhovno-refleksivnog pjesništva „Josip Ozimec“ - Marija Bistrica te „Susret riječi“ - Bedekovčina – uz kritičke obzire u ovoj se knjizi s tih manifestacija navode i prvonagrađene pjesme po ocjeni stručnog suda

Autor

Ivo Kalinski

Kiborg
kao emotivni *alien*
(II. dio)

Smotre dječjeg
kajkavskog pjesništva
“Dragutin Domjanić”
- Sv. Ivan Zelina

(2009. - 2017.)

Putovi *tišine* izvan nostalgичne drijemeži

Iako je pojmovno, a moglo bi se reći čak i izvanpojmovno poimanje - što će reći: duboko emotivno - povezivanje sa zavičajem snažna životna sraslica koja se u mladu biću različitim (kreativnim) efektima različito odzrcaljuje, i koja se u “osjećajnom” kompleksu nikakvim čak nametnutim naporom sa strane ne može tek tako raskinuti a da bi to raskinuće bilo bezbolno (Angelina Drvoderić, *Moj domek*; Jelena Puklin, *V moje hiži*), iako u nekih kasnije adolescencijsko “urastanje” u zrelije životne etape sasvim sigurno uzima “mahove” novovjekih modernih “insinuacija”, ona iskonska veza s tim nevinim znakovima djetinjstva (*drvo, potočec, dešč, oluja, veter, jutro, cvetec, zdeljica, molitva, mama, reč domača*, itd.) – u biću našeg osnovnoškolca ostaje kao nešto poput uramljene svete ikone, kao nešto što se nikad više – premda bi se htjelo – u prvotno usvojenu obliku kasnije neće moći sustići, ma kako ogromna i naporna želja u tom bila (David Vitez, *Detinstvo, neј me ostaviti*; Ema Marčec, *Štela bi*).

Kad je tako, a tako počesto bude, traži se “spasonosni put”, traži se “izlaz”, traži se “novi san”. Premda još uvijek u zagrljaju emocije, tada će se u mladih pjesnika, u njihovu poetskom djelu, uz ona bivša radosna raspoloženja i sjećanja na sretne dane djetinjstva sve više pojavljivati dramatske crte. Uz one bivše ukrasne elemente u njihovim pjesmotvorima sad će se “poetsko tkivo” sve više vezivati uz - za razliku od početne emotivne raspršenosti - nešto čvrsto, tvorno (Paula Brezovec, *Rouke*; Iva Šeb, *Grunt*; Julija Ciglencečki, *Slikica bedljuinska*). No to nipošto nije nostalgичna drijemež u nekakvim ruralnijim zakutcima intime, ali svakako je pogodan medij za uspostavu nestereotipnog izričaja, za kojim pjesnikovanje i inače vapi.

No taj “novi san” traži se i doživljava i na druge, suptilnije načine. Pronađe li se, onda je to iznijansirana intima. Onda je to štošta od temeljnoga, a svakako jedan od njih je i onaj temeljni

nagon bića, *ljubav/libido*, koja bi da u dodiru s drugim prevlada sve materijalne i sve moguće duhovne prepreke (Valentina Šargač, *Šepni mi*).

No taj tzv. “novi san” u traženju i nalaženju *ljubavi/libida* može jedinki biti – ne ostvari li se - kobno stresan, razočaravajući, a kad se to tako dogodi jedinka “osjeća” da život/življenje nema ama baš nikakva smisla. Mlada će pjesnikinja takvu situaciju tada stihovima ogoliti do neobična bezizlaza (Leticija Oreški, *Človek ki se ni mical*).

Ipak, unatoč svim mogućim nedaćama, ma kakve one naravi bile, mlada će pjesnikinja uklanjanjem svih životnih silnica u najdubljoj intimi ipak ostaviti/zadržati osjećaj i stanje duševne ravnoteže, smirenosti/mira/tišine za neka nova otkrivenja puna nade, za neke nove i buduće velike događaje, kako bi smogla snage za neku novu *pro arte*. Jer, poznato je, “u dušu u kojoj vlada *tišina* dolazi Bog”.

Uz gotovo puna tri desetljeća svakogodišnjeg trajanja dječjega kajkavskog pjesništva u Sv. Ivanu Zelini pod jedinstvenim naslovom Smotre dječjega kajkavskog pjesništva “Dragutin Domjanić”, dužnost je izreći poštovanje i hvalu organizatoru: Pučkom otvorenom učilištu Sv. Ivan Zelina, a ponad svega svim našim učiteljima, nastavnicima i profesorima koji s velikom ljubavi, brižnosti i marom pronalaze sretan način kako u sklopu slobodnih aktivnosti dati dostojan obzir njegovanju i očuvanju onog dijela materinskoga, hrvatskoga jezika koji zovemo kajkavski.

(29. Smotra “*Dragutin Domjanić*”, 2009.)

Silvija Vadunec, 6. razred
Voditeljica: Nataša Sedlar, prof.
OŠ Ludbreg

Tišina

*D*ok televizor struje nema.

Dok listja drevo nema.

Dok nebo vetra nema.

Dok reči mama nema.

Dok gitara prste nema.

Dok pesa selo nema.

Dok more bure nema.

Dok dece škola nema.

Dok pesma nema stiha,
v srcu je samo tišina.

**Jubilarna 30. obljetnica
Dječjega kajkavskoga pjesništva
“Dragutin Domjanić”
pri Pučkom otvorenom učilištu Sv. Ivan Zelina**

Kad se govori ili piše o jubileju, o obljetnici značajnog pojedinca, ustanove, događaja/događanja itd., srećom to se govorenje ili pisanje povezuje uz dobre značajke.

Premda se jubilej obično odnosi na razdoblja u od 100, 75, 50, 25, 20, 10 godina, ne mora se nimalo čudnim činiti kad se poseban slavljenički obzir daje i unutar spomenutih godišnjih razmaka, npr. za neku 30. obljetničku godinu, što bi onda bilo, reklo bi se: “neobična običnost”! Takva je “neobična običnost” i književna manifestacija koja se uz znatan poticaj učitelja, nastavnika i profesora hrvatskog jezika osnovnoškolske izobrazbe pod imenom *Smotre dječjega kajkavskoga pjesništva* već punih 30 godina (jedino ga s 41 godinom trajanja i istog profila nadmašuje Zbor malih pjesnika u Zlataru!) svakogodišnje održava pri Pučkom otvorenom učilištu u Sv. Ivanu Zelini, koje i inače godinama već preko recitala suvremenoga kajkavskoga pjesništva gaji veoma pozitivan odnos spram kajkavskog izričaja.

S obzirom na 30-u obljetnicu ove *Smotre dječjega kajkavskoga pjesništva* – reći je nekoliko statističkih podataka: na raspisane natječaje u protekla tri desetljeća naši su osnovnoškolarci kajkavskog govornog područja svojim kajkavskim pjesmama prodefilirali s oko 9000 naslova, što je ugrubo oko 72000 stihova! Uistinu, vrijedan podvig!

Primijećeno je odavna da djeca osnovnoškolskog uzrasta sklona stihovnom oblikovanju nerijetko svoje misli i osjećaje ispisuju daleko spontanije od odraslih. Teme i sadržaji tih njihovih pjesama, bili krajnje jednostavni i vezani uz stvarnost u kojoj se nalaze, bili asocijativno bogatiji, uvijek plijene izričajima one nevine, neposredne doživljajnosti.

Ti najmlađi stihotvorci - riječ je ovdje o osnovnoškolarcima kajkavskog govornog područja (gorskokotarski kajkavski – goranski, kajkavski središnje Hrvatske, Hrvatskoga zagorja, onaj međimursko-varaždinskog područja i Podravine; sve u svemu trećina Hrvatske) – na poticaj svojih učitelja iz godine u godinu generacijskim slijedom s nesebičnom ljubavi izvan nastave hrvatskoga standardnoga jezika, dakle u izvanškolskom programu, prigranjuju svoj prvi, materinski jezik, jezik kajkavski, stihom kreativno ispisujući sve ono što ih zaokuplja, što je hvalevrijedno s obzirom na opći edukacijski proces.

Osvrnemo li se na temate i sadržaje u proteklih tridesetak godina lako je ustanoviti da pretežu ponajviše oni povezljivi uz roditeljski dom (djed, baka, majka, otac, brat, sestra), selo, školu, prirodu i prirodne pojave, godišnja doba, uz floru i faunu, uz nebeska tijela (Sunce, Mjesec, zvijezde).

Ipak, pogotovo zadnjih recitalnih godina, a tako je i ove godine, sve se više pojavljuju, s jedne strane, novovjeke teme s izrazitom dozom zabrinutosti (sukob “starog i novog” – Valentina Kunštek, *Negda i zde*; Jelena Puklin, *Moderne doba*; Valentina Kladić, *2010. sega ima, samo penez ni*; Karla Novak, *Zdenac*), kao i one (prije nekoliko godina!) eksponirane medijski (televizija!) i tehnološki (mobitel!), ali, s druge strane, i one intimne (ljubav!), koja uopće više nije neki može bitni tabu (Silvija Vadunec, *Samo sam ti štela reći*).

Dakako, ona stara sklonost svih kajkavaca, pa i ovih najmlađih, onom specifičnom humornom sarkazmu, ni ovaj put ne izostaje. Upravo ti najmlađi (prvi, drugi, treći razred!), od kojih su neki izrazito talentirani (Mihaela Palaković, *Dojdi sunčace*; Ana Beloša, *Miš*; Marija Balog, *Došla je večer*; Viktorija Čehok, *Dvorišće*; Katja Topolovec, *Stara hiža*; Tihana Arh, *Moj dido*; Lovro Zenko, *Jesenska pesma*, i drugi!) zalag su za sve buduće “prezentacije” kajkavskog dječjeg pjesništva i jednoga dana, nadati se je, za kreativno uključivanje u “korpus” suvremenoga hrvatskokajkavskoga pjesništva odraslih!

(30. Smotra “*Dragutin Domjanić*”, 2010.)

Karla Novak, 6. razred
OŠ Ivana Perkovca, Šenkovec
Voditeljica: Jasna Horvat

Zdenac

Z davna je presušiu,
kotač mu se već ne vrti,
hamper hrjavi h travi je sprhniu,
ni lanci već ne škripleju,
pozabili su tu popifkicu -
kada se je žedni težak s plehnatoga lončeka
mrzle vodice napiu,
blago z kopaje napojiu,
vrteka si zaliu...
Pri zdencu su se deca mutila,
un je sridi dvorišča najvažniji biu...
Pri zdencu se rubje riflalo,
nigdar po zimi zamržen ni biu.
Ni za najvekše suše ni presušiu,
ni h jesen kada su z jenga vodu jemali
i h peunici vino dilali...
Či je i cukora nestalo, vode h zdencu
ni zmajkalo!

A danas... h zdencu rože cvateju,
zi zemlum su ga zametali i rože h jem posadili.
Denes predstavlja ukras dvorišča,
a jengova duša
h dubini
h samini
svoje suzne kaple tišči.

Od intimizma do traganja vlastitog puta

Ako se, od nekoliko stotina na natječaj pristiglih, na osnovi odabranih radova za ovogodišnju 31. Smotru dječjega kajkavskoga pjesništva "Dragutin Domjanić" Sv. Ivan Zelina hoće izreći cjelovit dojam stručnoga ocjenjivačkog tijela, onda se može reći kako ovogodišnja pjesnička manifestacija naših osnovnoškolaca kajkavskoga govornog područja ni temama, ni motivima, pa ni jezikom nije bitno bolja ni slabija od svih proteklih.

Kao i na proteklim smotrama, i ovaj put, i to na prvom mjestu, tematska i sadržajna povezanost uz zavičaj (topografijom!) i zavičajnost (kvalitetom!) kajkavskoga podneblja emotivno je izrečena/ispjevana spontano, vrlo dojmljivo, dakako i nostalgično, pri čemu se već naziru i prvi znaci rasapa zavičajnog intimizma (*Moj zavičaj, Zdenček, Peharček, Vyzemnico, Najže, Kod babice na selu, Babičini vajnikuši i blazina*).

Uz roditeljski dom, roditelje, odgoj, često vežu se one najintimnije oznake (*Mama*), nerijetko se spominju, ili im se na poseban način obraća, duhovno-svjetonazorni orijentiri (*Raspelo, Moj dobri anđelek, Kruhek je Božji darek*). Primijetiti je također, što je posebno pohvalno, da je neposrednost i spontanost izričaja, koji je pokadšto "hrapav", ipak ponajprije ustanovljiva kod najmlađih, naime prvog, drugog i trećeg razreda.

Odrastanje donosi mnoge i raznovrsne probleme, s jedne strane one intimne (*Črlena, Dečki, Pubertet*), s druge one u kojima mlado biće zbog zabrinutosti stanjem općeživotnih stvari razaznaje traganje vlastitog puta (*Moja cesta*).

Ponekad će se odupiranje izvanjskome manifestirati vapajnim zazivanjem (*Poglej, čuj!*), ponekad upitom (*Kaj da dielam?*), a ponekad će se rješavanju problema pribjegavati huncutarskom igrarijom (*Kak je lipu bedast bit*).

Iako bi se s pravom moglo reći kako je ova javna i knjižna manifestacija pjesničke riječi specijalistička jer se svodi na osnovnoškolce kajkavskoga govornog područja, isto se tako s pravom – s obzirom na narav hrvatskoga jezika (ne standarda!) - može reći kako je ona u odnosu na predmet kojim se bavi prije svega edukacijska i znatna podloga za (kasnije) bavljenje onom višom razinom, propedeutičkom.

Upravo zato i ponad svega vrijedno je istaknuti tu gotovo apoteoznu obuzetost kajkavskim jezičnim izričajem naših osnovnoškolaca – stvaralačku obuzetost kajkavskim jezikom kojim se sve to iskazuje (*Domaća reč*), čega zasiguno i ne bi bilo bez pomoći svih onih samozatajnih odgojno-obrazovnih poslenika od učitelja, nastavnika i profesora do voditelja i mentora, koji u sklopu slobodnih aktivnosti posebnim marom skrbe o kreativnim mogućnostima gorskokotarske kajkavštine, onoj središnjeg dijela Hrvatske, zagorskoj, međimurskoj i podravskoj – svjesni kako su i te fonološko-fonetske varijacije dragocjeno ogledalo cjelokupnog našeg jezičnog bogatstva.

(31. Smotra “*Dragutin Domjanić*”, 2011.)

Ana Sakač, 7. razred
Voditeljica: Ivana Nogić
OŠ Ljubeščica

Moja cesta

V dalinu me vodi,
pot mi kaže,
svoje pote ne menja,
čvrsto idem po nje,
po svoje ceste.

Navek je tu,
na nje sam sigurna,
nje se prepuštam,
v nju verujem...

Moja mi je cesta,
sve lepote života dala,
utehu mi pružila,
nigdar me neje kaznila.

Moja je cesta čvrsto, čvrsto na zemle.
Nje se držim, i po danu,
i po noči,
v dobroti, zlu i samoči.

Teme i sadržaji na putu odrastanja

Obuzetost domom, rodnim krajem, zavičajnosti, u širem smislu: domovinom, bilo ispisano u formi haikua (*Zimske droptinke*), bilo u slobodnijoj formi (*Vrata domovine*) još su uvijek, što je normalno i razumljivo, najučestalije teme i sadržaji kajkavskih pjesmotvoraca naših osnovnoškolaca.

Oni osnovni rekviziti oko kojih se sadržajnost pjesnički veže: godišnja doba (proljeće, ljeto, jesen, zima), sunce, zvezde, tiček, maček, itd. - pretežiti su (*Megla, Tiček*). Jasno je da se motivi vezani uz školu ne mogu zaobići (*Klupi*).

Slutnjom, elegični se osjećaj nestajanja stihom bilježi jednog od temeljnih životnih vrijednosti (*Babin gruntek*).

Dakako, odrastanje i sazrijevanje ni ovaj put tematski nije zaobiđeno (*Štel bi zrasti čim prije, Ko prideš v pubertet*). Ono, ipak, stoji ovaj put primjetljivo nova je, više nego dosad, tematska zaokupljenost novovjekim medijskim i elektronskim pomagalicama, što s obzirom na kajkavski izričaj bude i indikativno i - simpatično (*V svetu medijof*). U tom smislu, u jezično se kajkavsko jezično štivo pjesmica "useljavaju" i slengovi (*Budi fensi*). Također je primijetiti da se one "klasične" stihom izrečene ne samo jezične nego i sadržajne preokupacije naših osnovnoškolaca ponajviše čuvaju na onim rubnim područjima kajkavštine, što će reći da ih novovjekim medijskim i tehničkim eho još nije u potpunosti dohvatio (*Teč, Tako me vodejo*).

S obzirom pak na uzrast, primijetiti je još uvijek nenarušenu spontanost onih najmlađih, jezičnu i sadržajnu (*Zvezde, Beži, micek!*).

Ono što je posebno uočljivo izrazita je u zadnje vrijeme, zadnjih godina recitalnih događanja, sklonost humornom, kad se raznorazne zgode (uglavnom ženskih protagonista?!) opisivanjem smještaju u neobične situacije (*Spoved babice Marice, Sosedova Mica*). Sazrijevanje, "viši" svjetonazorni

pogled, kao nesvjesno oslobađanje može se zapaziti u nekoliko pjesmotvoraca (*Kmica je z nami*) ili kao rapsodijski izvor života (*Sonce i ja, Vune nas sonce čeka!*).

Tako, različitim intimizacijama stvarnosnih i zamišljenih podataka naši osnovnoškolci, pjesmotvorni sudionici ovogodišnje 32. Smotre, još jednom pokazuju i dokazuju osebnost kajkavskog izričaja, svoj odnos spram prošlosti i sadašnjosti na način spontane doživljajnosti, izazivajući i u nama odraslima oživljavanje onih sretnih oaza kad smo svijet promatrali i doživljavali nevinim pogledom djeteta.

(32. Smotra "Dragutin Domjanić", 2012.)

Hana Beloša, 8. razred
Voditeljica: Sunčica Križan - Kadi, prof.
Osnovna škola Novi Marof

Kmica je z nami

*S*edim pred kleti, gorice gledim.
Se je pusto, grozdja već ni.
V lagvima je, igra, vri.
Z druge strane brega hosta šumi.
Sončeko polefko za brege beži.
Kmica već pred nami na vratima stoji.
Ide pomalem, postiha korača.
Oblake črne, žmefke za sobom zavrača.
Zvezde poskrivečki za njom hodiju.
Žote, sjajne, male, pomalem svetiju.
Škripleju vrata, cviliju od zdola,
od pelnice, saku je večer tak.
To nešče našu lampu išče pak.
Staru, s prašinu prekritu,
za gredu skritu.
Sam sene se nazireju, koraki primičeju,
se bliže, i bliže, kmicu razgrneju...
I vužgana je lampa
al' kak da i ni.
V dedekovi kleti već ničega videti ni,
bole se v kmici skri
postiham zaspi, zanavek zaspi.

Sončeke zahaja i svakim novim danom iznova se rađa

Ne samo odrasli nego i djeca, naši osnovnoškolci naprimjer, između ostaloga ispisivat će ili izricati - svaki na svoj način - osjećaje o nadi, o nadanju, o onom tako specifičnom psihičkom stanju iščekivanja da sve što bi se trebalo ispuniti i dogoditi bude bolje od onoga što se uistinu dogodi.

Puna srca upućeni onoj nadi koja izvire iz rodne grude, zavičaja i domovine, onoj kojom se tetoše tegobe življenja, onoj kojom se s puno ljubavi i brizi njeguje i čuva spomen na svoje najbliže i najmilije, onoj kojom se svečanim izričajima obraća suncu, mjesecu ili godišnjim dobima: proljeću, ljetu, jeseni i zimi, itd.

Ta obraćanja živim bićima, stvarima, pojavama i pojmovima iz neposredna okruženja, onima koja se mogu osjetiti/osjećati ili pojmiti, ispisana ili izrečena blagošću lirizma kajkavskoga organskog izričaja u djece su uvijek *spontanija*, *iskrenija*, *jednostavnija* i - treba posebno istaknuti - zato *impresivnija*, jer ona još ne raspolažu onim "filozofičnim" natruhama koje će odrastanjem život kasnije sa sobom donijeti.

U osnovnoškolaca, osobito onih najmlađih, ta je naglašena *liričnost spontaniteta* izričajem obično kratka, sažeta, nerijetko toliko naivno gnomična da i nama odraslima u prihvaćanju ili odbijanju svijeta koji donosi "zadaje muke" jer smo iskustveno već dobrano ogrezli u prostore natovarene talozima složenih briga *Majhen, lisast/ Leti, papejva, skače./ Lepu be buo da son ku uon./Fraj!/(Jan Kocet, Ptičok)*. To u pjesmi izrečeno nastojanje *bili fraj*, naime da se bude samostalnim i bez prisile izvanjskog svijeta - jedna je uopće od najpozitivnijih žudnja čovjekovih, žudnja za slobodom.

Pokadšto će se, pak, žudnja za slobodom prijateljavanja i zaštite u maštariji pjesmom zaiskati u plemenitosti izvan

ljudskoga obličja. Usporedbama: *Štela bi konja belog kak sneg, velikog kak breg, brzog kak veter, dragog kak mater* - mlada će pjesnikinja na više usporedbenih razina ispisati svoju želju za novim prijateljem i novim oblikom zaštite: nevinošću bijele boje, veličinom brijega, brzinom vjetra i dragošću majke: *Štela bi konja/ belog kak sneg,/ velikog kak breg, brzog kak veter, dragog kak mater./Da skup po šumi hodimo,/da se sako jutro sunčeku veselimo./ Da me čuva i brani/ i z moje se ruke hrani./ Štela bi konja...* (Paola Benković, *Štela bi konja*).

Na sličnoj, ne i istoj razini, na razini koja zahtijeva više simbolizacije (*Vrata!* - koja su inače u najjednostavnijoj definiciji otvor kroz koji se ulazi ili izlazi u drugi prostor; ovdje u pjesmi, pak, sa simboličnom zadaćom usvajanja *novog oblika nade* o ljudskoj dobroti, i to usvajanje nade bude obavijeno bajkovitošću): *Liepa, črviwa, žiliezna, drvena,/ Teška, škripava.../ Liepo je vrata otpirati.../Morti zmaji tam letiju,/Morti medvedi hodiju,/Morti patuljki skačeju,/Morti dobri ljudi živiju.../Morti...* (Paula Matole, *Pesma o vratima*).

Dakako, kad je tako, u osnovnoškolsko biće lako se ugnijezdi radost, onaj tako suptilan osjećaj dragosti unutarnjeg zadovoljstva koji nerijetko već tada pomalja i onaj drugi - osjećaj duhovne ili spolne privrženosti. Naprimjer: *Ke se sričaju listje pa vejter,/tu je jesin./ Ke se sričaju mraz i snejg, / tu je zima. / Ke se sričaju tičke i rusce,/tu je spumad./Ke se sričaju sunce i murje,/tu je lejtü./A ke se sričaju dva garka srčka,/ tu je radast.* (Patrik Kovač, *Radast*).

Na natječaj za ovogodišnji 33. recital pristigao je znatan broj pjesama u sadržaju kojih je uočiti *zadobivanje spoznaje* o ciklusnom izmjenjivanju/ponavljanju svega opazajnoga: dana i noći, zime i ljeta, veselosti i tuge, starosti i mladosti itd. (Klara Ivanek, *Sončeke zahaja*), ali i onih sadržajno sumornih - zazivanjem *crne* boje stihovima, sve do završnog poentiranja *svijetlom* misli o voljenom biću (Lorena Lazarin, *Črna*). Ništa neobično da je u toj dobi, u dobi osnovnoškolaca, *osjećaj ljubavi jak i naglašen* - kako onoj prema roditeljima (Anastazija Jagač, *Kam te srce vleče?*), tako i onoj prema domu (Lovro Zenko,

Moj dom) ili rodnom kraju (Lorena Jurec, *Zagorski brieg*, Karla Knez, *Moja Podravina*, i drugi).

Zadnjih godina primijetiti je izrazitu novost: naši osnovnoškolski pjesmotvorci kajkavskoga govornog područja u svom pjesnikovanju sve to više odbacuju stare izlizane teme i motive, a sve to više služe se novim temama i novim sadržajima. Tomu je svakako pripomoglo dublje poznavanje kajkavskoga leksika, samim time i dublje poznavanje njegovih izgovornih varijacija, ali je svemu tomu nadasve pripomogla brižnost i skrb o kajkavštini naših učitelja/nastavnika/profesora, osobito onih s rubnih govornih područja, i zato im za taj njihov trud treba izreći veliku hvalu, to više stoga kad se zna da je kajkavština izvan obrazovnog programa - da je tek slobodna učenička i nastavna aktivnost.

(33. Smotra "Dragutin Domjanić", 2013.)

Paula Matole, 6. razred
Voditeljica: Sanja Biškup, prof.
OŠ Vidovec

Pesma o vratima

*L*iepa, črviva, žiliezna, drvena,
Teška, škripava ...

Liepo je vrata otpirati...

Morti zmaji tam letiju,
Morti medvedi hodiju,
Morti patuljki skačeju,
Morti dobri ljudi živiju...

Morti...

Strasno čuvanje kajkavske pjesničke riječi u naših najmlađih

U današnjem, novovjeku tehnicističkom dobu gotovo da je, moglo bi se primijetiti, šokantno da osnovnoškolac, mlado biće koje bi da osvaja svijet - primjećuje, razmišlja i opisuje nešto od onih zoomorfa kojih još tu i tamo ima, koji još uvijek unatoč zatrovanosti svojeg podneblja nastoje živjeti.

I nikakvo čudo da će to mlado, neiskvareno biće doživjeti običnog *leptireka* kao sliku Božju, kao nešto izvan ovog brutalnog svijeta: *Videl sem leptireka/ i došel sem k njemu/ da vidim sliku Božju* (Damjan Ivanjko). Sličnu dragost sjećanja na odrastanje pruža nam ista tema, ovaj put ne oko *leptireka* nego prepletena oko *metulčeka*: *Majhna ke sen bua jest/ metulčka sen tua vjest/ da se zes nin jegan mau/ da na pamet me teskret nej pau/ da je njemo lejpje vena bet/ ko v maje staklenke sok pet* (Meri Zbašnik). Tražiti u ovom beščutnom svijetu prijatelja - ma bio to i zoomorf (*leptir/metulček!*?), tražiti ljubav izvan svijeta ljudske opstojnosti - gotovo da bi se moglo reći da se radi o junaštvu u kojem mladi pjesnik osim iskrena primjećivanja nudi nama, odraslima svoje anđeosko lice (ako ga još uopće možemo prepoznati?!).

Dakako, pjesnici i pjesnikinje osnovnoškolci i dalje su uglavnom, kao i proteklih godina, okupirani općim, prepoznatljivim temama (*hiša, škola, cvetek, zima, prošćenje, urba, oblaki, dežd, roža, urabec, babica, dedek, otec i mati, domača reč, domači kruh*, itd.). Pritom su preokupacije temama o *babici* (*naša stara mama!*), *babici i dedeku*, pogotovo tema *mama* izrazite: *Saku večer prije lefkog sna/ čita mi kojekakve pesme i bajke,/ na svetu nema lepšeg spanja/ od milog glasa moje majke* (Laura Baronić). Neke od njih, što je vrlo zanimljivo, okvir osnovne teme proširuju na cijelu zavičajnost: *Saki pot dok zaprem oči tu je;/ Naša stora mama/ I malo, lepo Međimurje* (Maria Žokalj). Ali se stvaralački, čak i najmlađi, sve

više okreću temama, začudo - oni to već u toj dobi osjećaju!, osjećaju unutarnjeg zadovoljstva i mira prema vanjskom svijetu (*sreća, ljubav, igra, itd.*); igra: *Conjgam se, conjgam...* (Mirela Šargač), ljubav: *Dek sem ga prvi pot videla/ mam sem se zalubila/.../Kupil mi je kiklju, mefku kak svila/ i štumfe od vune kaj se nem nalandila* (Nikolina Lendl), ili se porađa onaj osjećaj vlastite intime koja je toliko snažna ili se toliko osnažuje da nadvladava svaku mogućnost zla: *sreća (Same bum ja znala/ se one popievke svoje srečne/.../ Same sem ja čula/ kak se nešči plače v mraku/.../ Al ne bum nigdar sama. / I gda si prejdeju/ imam svoje Zagurje./ Imam svoje popievke i protuletne cvietje./ Imam svuoju sviet. / Zelenezlatni./ Najlepši.* (Mateja Lisak).

Premda vokalne značajke u mnogim pjesmicama i nisu fonetsko-fonološki vjerno prenesene na papir, što i nije očekivati, a u mnogih izričajem sve više idu prema onom kajkavskom koji zovemo *koine*, onaj osnovni duh kajkavštine doživljajno ostaje. Zato je i za ovu, 34. Smotru dječjega kajkavskoga pjesništva primijetiti i s radošću ustanoviti - uz već godinama provjerene i ovjerene osnovne škole kajkavskoga govornog područja – pojavljivanje podosta novih osnovnih škola i sve to novih učenika sudionika, reklo bi se: podosta novih osnovnoškolskih prinova. Također ustanoviti je i pohvaliti stalnu i izrazitu brižnost i skrb nastavnika i učitelja na kreativnom promoviranju kajkavštine u naših najmlađih kao osebnom zalogu za očuvanjem ovog dijela naše kulturne baštine.

(34. Smotra "Dragutin Domjanić", 2014.)

Mateja Lisak, 8. razred
Voditeljica: Melita Petriš Banovec
OŠ Marija Bistrica

Same muoj sviet

*S*ame bum ja naviek znala
se one popievke svoje srečne.
Same bum ja znala
se one cvietje koj sme negda brali.

Same sem ja vidla
kak moju čriešnju gromi rušiju.
Same sem ja čula
kak se nešči plače v mraku.

Al ne bum nigdar sama.
I gda si prejdeju,
imam svoje Zagurje.
Imam svoje popievke i protuletne cvietje.
Imam svuoj sviet.
Zelenezlatni.
Najlepši.

Kako dohvatiti čaroban svijet?

I ove će godine za 35. smotru dječjega kajkavskoga pjesništva osnovnoškolci kajkavskoga govornog područja svoju istančanu *ljubav prema kajkavskoj Riječi, prema Riječi općenito* - prema rodnom kraju, prema svojim najbližima, prema školi i školovanju, pri čemu je riječ *kaj* ona koja u sebi nosi i krajolik, i odrastanje, i ljubav, i blagost, i opomenu, i svetost - iskazati kao ikonu koja se štuje, iz koje se živi. U naših mladih i najmlađih stihotvoraca tom se riječi u stihovima/pjesmama nastoji dati viša životna vrijednost.

To naprosto gorljivo nastojanje naših najmlađih školaraca pjesnika/pjesnikinja da se kajkavština (bilo ona zagorska, varaždinska, međimurska, prigorska, gorskokotarska itd.) stvaralački uokviri - velik je *edukativni zalogaj* mentora i voditelja literarnih družina - učitelja, nastavnika i profesora hrvatskoga jezika koji im osim stručnih jezičnih znanja nastoje u srce i dušu ucijepiti i učvrstiti osjećaj ljubavi prema toj prvoj, materinskoj riječi, ukazujući im na činjenicu kako je riznica organskih naših kajkavskih govora nepresušan izvor estetskih, stvaralačkih mogućnosti.

U prilog obostranog *radnog razumijevanja*: učenik - nastavnik ide svakako iz godine u godinu na Smotrama kajkavskoga dječjega pjesništva osvjedočeno pojavljivanje sve to novih osnovnih škola kajkavskoga područja (Ozalj, Petrinja, Vojnić, Rijeka, Moravice itd.), dakako i novih stvaralačkih učeničkih potencijala. Ove godine, na primjer, sedamdesetak osnovnih škola s preko četiri stotine učeničkih pjesmotvora – najviše dosad.

Ono što osobito raduje jest pojavljivanje stihotvoraca najmlađeg uzrasta, onog prvog i drugog razreda. U najmlađih, uz nerijetko naivan ali iskren opis zapažanja pojavnosti svijeta oko sebe (Hana Babić, *Sončeko*), ali i osobne identifikacije (Sofia Pandur, *Zipka*) ili kako je: *Drieve je naviek liepe,/ ja ga gledim/ i z njim skup pomalu rastem* (Rajna Landripet, *Jene*

drieve), oda zavičaju: *Kad šečem po lozi/ od radosti zapopevam,/ dragu hižu i u njoj mamu pogledam!/ To je moj lipi kraj/ di se čuje/ naš stari dobri kaj!* (Martin Kos, *Hižica na brigu*). A kad se prepleću maštarija, igra i stvarnost - čarobni svet u mladu biću diše novim i začudnim ritmom: *Dok navečer lepo/ utonem u san/i krenem u teu svet/ bez mržnje i boli/ s puno ljubavi i veselja,/ srečna sem kak ptičica na grani./ Taj prekrasni svet traje i traje.../ Putujem, bežim, igram se./ No dok naglo otprem oči/ se lepo pobegne, zruši se, nestane./ Jedva čekam noć!* (Franka Jerbić, *Čarobni svet*).

Oblikujući *domačim* riječima svojega kraja tematsko bogatstvo, koje se iz godine u godinu uglavnom ne mijenja, ali se motivima, sve to novim poticajima izabranim riječima čitatelju približuje također na nov način, to se približavanje čarobnom svijetu stihova, kad je tako, prepoznaje osobitošću izričaja. Ponekad se u proširenoj tematici učenik stihotvorac služi anegdotalnom zgodom, humorom, čak izokrenutim humorom. Takvih pjesmotvora ima podosta. Dakako, u onih viših razreda, ne izostaje ikonografija ljubavne čeznutljivosti, obično tragične. U mnogih pak pretežu nevine sličice pune emotivnog naboja, bilo da se opisuje krajolik, ljudi, pojave ili s posebnim obzirom blagdanski dan: *Na nebo se nušejo ajngeli,/ A zvezda bleščeča kože pot/ Do maloga Jezusa/ I veseloga Božiča* (Jana Conjar, *Božič pred vrotaj*), ponekad su u nekih stihovi nabijeni uočavanjem socijalnih tegoba koje “moderni” život sa sobom donosi: *V denešnje vrieme/ ljudi se se meje/ smejeju./ Se je više unih koje/ brige moučiju./ Babica i dedik flaše/ z kontejneri prebiraju,/ a ljudi vu fabriku plače/ ne dobiuleju/.../Jedino diete ništ ne razme/ sam si v piesku/ hižice slaže* (Manuela Mašić, *Osmeh*).

Javnom fonetsko-fonološkom recitalnom izvedbom dijela odabranih pjesničkih radova naših osnovnoškolaca kajkavaca, osobito svih odabranih i tiskanih u zborniku kao jedinstvenom dokumentu - još jednom se, već trideset i pet godina zaredom, ukazuje na stalnu potrebu očuvanja i njegovanja ovog dijela naše kulturne baštine.

(35. Smotra “*Dragutin Domjanić*”, 2015.)

Patricija Požgaj, 7. razred
Voditeljica: Maja Priher
OŠ „Vladimir Nazor“, Sveti Ilija

V zagrljaju seja

*N*a kraju dana
sonce se počivati otputuje i nastane kmica.

Da zaprem teške kapke,
spod mojega vajnkuša popevleju najbolše rock
zvezde,
iza zprtih vrat za moju se roku boriju
najzgodneši junaki na belim kojima
i se je kak v hipnozi.
Zlatni anđeleki dragaju me z mefkim rokama,
a paperje z njihovih kril pleše nočni valcer.
Zvezde z neba zalukavleju čez moj oblok
i bleščiju v norim farbama,
a po nebu putuju zaigrane duše
v mesečevim kolima.

V zoru se sonce iza bregi zdigne
i zvleče me z toplog zagrljaja seja.
Oprem oči,
vuni je opet
obični
beli den.

Pjesnička komunikacija najmlađih

Pjesnička komunikacija naših kajkavaca osnovnoškolaca, osobito najmlađih, doista je (ove godine posebno!) iznenađujuća. Iznenađujuća ne samo odazivom na natječaj - najvećim brojem dosad, nego iznenađujuća jednostavnošću izričaja, u spontanosti kojom se odabrane teme oblikuju. Iako se teme, pa i sadržaji, iz godine u godinu protežu uglavnom neizmijenjeno, upravo način na koji se teme ispisuju otkriva nam nove putove. U najmlađih sudionika takvi će načini poetiziranih zapažanja biti najuočljiviji. Osim toga, primijetiti je, da je prigrljenost kajkavštine, bila ona naglašeno organska ili više ili manje stilizirana, baš u najmlađih najizrazitija, a najizrazitija pak na rubnim dijelovima kajkavštine. Da je to tako, brigu o tom vode, nema dvojbe, voditelji literarnih družina, učitelji i nastavnici hrvatskoga jezika koji tome - premda se u okrilju hrvatskoga jezika radi o fakultativnoj djelatnosti - daju ne samo dostojno nego i zasluženo mjesto.

Kad sam već spomenuo teme, i motive, ipak je i dobro i korisno barem neke posebno istaknuti.

Ono što je u tom smislu *isticajna tematska stalnost* svakako je *reč/rieč/rič/riječ domača*. Ona je svakako temeljna obuzetost najmlađih, starijih i najstarijih kajkavskih osnovnoškolaca (*Zagorska reč, Besejde z majega kraja*; i druge).

Dakako, uz kajkavsku riječ kao stalnost, neizostavan je *osjećaj zavičajnosti/zavičaja*, što je razumljivo jer jedno bez drugoga i ne može (*Moj rodni kraj, Pu Zagorju gor i dol*; i druge). Neizostavna je s različitim nijansama *tema obitelji* (*Moja mama, Moja mamika, Moj deda drveni mešter*; i druge).

Tema *djetinjstva/ odrastanja* uvijek je, iz godine u godinu, neiscrpna (*Oj sim, Črlene čičmice, Prvi važan posal, Dečje brige*; i druge).

Uz to, *zapažanje prirode, svog mjesta u njoj* - također je široka tematska lepeza (*Pepica, Iza brega, Vrbe, Oko moje hiže, Kliet, Ivanščica i ja*; i druge).

Poetski nam se, s manjim ili većim uspjehom, stihovima vrlo uspješno posebno dočarava vlastiti, vrlo *prisan odnos prema poznatim, dragim životinjama*. Iz većine pjesmica na tu temu takav odnos gotovo da je obiteljski, familijaran (*Pikapolonka, Tiček, Puh deklu išče, Moj pes*; i druge).

Tematski blok *godišnjih doba, vremenskih prilika i neprilika* u svih je osnovnoškolskih uzrasta izrazito upotrijebljen (*Senjam sneg, Vitar, Dešč, Zima*; i druge), ponekad ironiziran (*Vremenska prognoza*).

Teme *vjerskog sadržaja* (*Božič na suhem, Proščeje*; i druge).

Ono što se, primijetiti je, zadnjih godina recitalnih zbivanja u naših najmlađih sve više tematski koristi *svakako je ljubav*, bez imalo tajnovitosti, skoro s izravnim priznanjima (*Oči, Ljubav, Tvoji lasi*; i druge), no tu su i tzv. *teme s kritikom suvremena društva* (*Šoping*), ali i one *ekološke* (*Zemlja*).

Uz ovaj skroman obzir na ovogodišnju, sada već 36. Smotru dječjega kajkavskoga pjesništva “*Dragutin Domjanić*” - Sv. Ivan Zelina 2016., posebno istaknuti je ne samo izrazitu bržnost naših osnovnoškolaca, ali i učitelja/nastavnika, prema materinskom jeziku - prema kajkavštini, nego i, vidljivo je, stalno osnovnoškolsko edukacijsko nadvladavanje nebrige spram općeg stanja na nacionalnom kulturološkom polju.

(36. Smotra “*Dragutin Domjanić*”, 2016.)

Karlo Mady, 5. razred
Voditeljica: Natalija Dujaković
OŠ Ivana Perkovca, Šenkovec

Vitar

*D*ošau je naglo h moj kraj.

Sad se čez graje vliče, vrbe vuz Suklu njiše.
Une mu se ne daju jer nisu male više.

Pred hižum prehiče kuruzne vriče.
Prazni hamper po dvorišču vliče.

Kak da je ponoriu h oblok se zaletiu,
Malu decu fejst prestrašiu.

F Harmici je prik granice vušau.
Slovence, susede naše, obišau
pak se k nam vrniu.

H Driju je ljude od vinčeka ozdraviu.
Na staru skelu prešau,
Savi vale dilau i se pozdraviu.

I unda, kak da ga je nigdo stirau,
samo je najemput nekam prešau
- kak da je h zemlu propau.

Spontanost izričaja

Prisutnost spontanosti u naših najmlađih pjesnika/pjesnikinja školaraca osnovnih škola kajkavskoga govornog područja, dakako ne u svih - neprocjenjiva je, osobito onih od prvog do četvrtog razreda kad je ta spontanost najizrazitija. Tako će običan *domaći vrt* s najosnovnijim opisnim podacima našeg pjesnika: *drač, paradajz, paprika, tikve, šalata, vrapci, krti* itd. - najneposrednije, bez imalo "filozofiranja" odraslih, bez nasilnog rimovanja ondje gdje bi se u organizaciji stihova to inače očekivalo, bez opsjednutosti "velikim" temama i "velikim" motivima, bez natruha neobičnih "drugih" pogleda - osim svojih, vlastitih - takvo će najjednostavnije stihovanje naših najmlađih pokazati gotovo zastrašujući otklon od, možemo ih tako zvati, suvremenih/modernih pjesničkih misli. Ipak, i toga ima. Teško se naime oteti dojmu, kad je tako, kako u stanovitom "modemom friziranju stihova" možda pripomažu, tu i tamo, i sami učitelji/nastavnici/profesori, možda i roditeljska i uopće životna sredina. Napose životna sredina; u onaj negdašnji skoro idilični seoski način života danomice smo svjedoci sve većem i bezobzirnijem prodoru svakovrsnih konzumerizama koji vrebaju sa strane i koji sve živo iz dana udan "izjedaju" pred sobom.

Lako je ustanoviti kako se unatoč svemu sjedne strane s puno ljubavi i napora naših učitelja, nastavnika i mentora literarnih družina u izvannastavnim aktivnostima njeguju i čuvaju vrijednosti baštine, naprimjer kajkavštine - i ne samo kajkavštine, koja nas i ove godine svojim pjesničkim radovima vrlo obdaruje s više od pet stotina pjesničkih radova, a s druge se strane te i takve vrijednosti danomice zatiru!? Splet životnih silnica? No kajkavski se izričaj sa svim svojim varijacijama uz matičnu književnost i dalje hrabro i čvrsto drži, štoviše broj se škola i učenika sudionika najmlađeg kajkavskog pjesništva iz godine u godinu povećava.

U osnovaca od petog do osmog razreda, kako u kojih - sigurno ne u svih, poetsko je tkivo razbarušenije. Ali nije bizarno. Forma je, što je i očekivati, kultiviranija, "s razrađenijom" inspiracijom i detaljnijim opisom (*Mačuhica; Vduši mi rožica*, itd.), razumljivo. Ako se stih i dotiče "običnih" stvari (*Pred hižu; Hiža*; itd./), krajolika (*Kmale bu zima, Priroda, Moje Zagorje*), stvarni se i fiktivni prostor fleksibilno nadopunjuju (*Nebo; Moj breg; Oblok*; itd.).

U nekih, doduše rijetkih autora, izravno se uspostavlja "prekid", kuša se uspostaviti želja da se bude nešto drugo, nešto izvan vlastitoga tijela, nešto upravljano izvan vlastitoga tijela. Ipak, pitanje je tko će biti počinitelj promjene identiteta, tko će, što će i kako reciklirati i s kojim promjenama život u nekom novom obliku? (*Da je meni drevo biti*).

Iako mnoge pjesme i inače estetski odskoču - ne radi se dakako o "antologijskim" pjesmama; najveći dio brižnosti ipak se usmjeruje na leksik.

Premda neočekivano, u petstotinjak pjesama ove godine, tu i tamo nazire se čak i groteska, pomalo hrapava, pomalo površinska, ali iskrena. Primijetiti je, mnoge pjesme naših najmlađih pjesnika kajkavaca odišu "tužnim" tonom, a tek ih je nekoliko "veselih" (*Pajdaši; Zojec*, itd.). Taman da nas odrasle zagolicaju.

Osjećaji, bilo oni natopljeni ljubavlju prema rodnom kraju, bilo oni "načeti" svakojakim nedoumicama, jednako tako u toj dobi stihom raspoređuju prve ljubavi, žudnje, ali također zapažaju i bilježe mnoge sociološke probleme. Nadajmo se, kao dalji put, da će najmlađi kajkavski poetuši i poetese "uza svu svoju poetsku hrabrost" i ubuduće uz blage kantilene davati pred nas ne samo dijagnoze nego i terapije kako da se stare društvene infektivne bolesti i opacine izoliraju.

(37. Smotra "Dragutin Domjanić", 2017.)

Ana Pintarić, 7. razred
Voditeljica: Maja Priher, učiteljica hrvatskoga jezika
OŠ "Vladimir Nazor", Sveti Ilija

Nebo

*M*efki vajnkuš.

Plavo more.

Vedre oči.

Zemlu pokriva
žoto sreću seje,
a negda žalost
zi sozama leje.

Z vetrom preti
v kmici
z lopicama sveti.

V jemu se nekaj skriva,
nekaj sveto,
nekaj božje,
nekaj kaj nemrejo videti
ljudske oči.
V jemo nebeske duše
počivaju.

Recitali suvremenog
kajkavskog pjesništva
“Dragutin Domjanić”
- Sv. Ivan Zelina

(2009. - 2017.)

Traženje i nalaženje poetskoga

Ovogodišnji, slijedom 28. recital suvremenoga kajkavskoga pjesništva pokazuje - dvojakost. Ta je dvojakost oprečna. S jedne strane ustanoviti je obilje na natječaj pristiglih pjesama autora koji pišu na kajkavštini, s druge pak strane opća je ocjena članova stručnoga suda da je književnoestetska strana pristiglih radova poprilično sušna, svakako ponešto slabija od proteklih godina. (Je li posrijedi zamor unutar same “građe”, stvaralački umor, možda predah ili, nedajbože, “usklađivanje” stvaralačkog čina s boleštinama sveopće recesije?) No, na ono što se na svoj način kao poetska samosvojnost izdvaja - radilo se o tematici, motivici, fakturi itd. – osvrnuti se je u daljnjem tekstu. U toj izdvojenosti poetskoga postoje, kako u kojeg autora (ovdje ću natuknično spomenuti poneke!), blaže i oštrije nijanse. Mislim da one blaže, pritajene, one s nagovješćivanjem i naziranjem – koji u čitatelja “plijene pažnju” više od onih eksplicitno iskazanih, neovisno radilo se o rimovanoj ili slobodnoj formi.

Tako će, naprimjer, u sferi poetskoga moderniteta i na inovativan način, pritajeni ljubavni zanos pjesnik umrežiti u novovjeku fantazmagoriju bezizlaza. Premda pritajen, taj zanos dinamikom osjećaja nadržasta žestinu predmeta u koji je uronjen i nevinošću nas bliži bajkovitosti (*Marko Gregur*).

U nekih će pjesnika biti naglašena zajedljiva ironijska huncutarenja, koja se prije svega manifestiraju kroz rimovanu upotrebu bogatstva kajkavskoga leksika, nadasve organskog idioma, pri čemu se spretno barata s naoko paradoksalnim situacijama (*Stanko Piskač*), u drugih će se očitovati edensko zarobljavanje onim što običavamo zvati zemljom, u smislu zemljišta, tla kao izvora dobara i hrane, i to bi tada bila oda pojmu zemlje kao majke hraniteljice, ali i zemlje kao zavičajne obuzetosti (*Evica Lazar*).

Komplemetarno, no sasma s druge razine, jest poezija, formalno kroki, sa sklonosti božanskom, pa i onostranskom, sa sklonosti odljepljivanja od tla, čvrste podloge, što bi se mogla iščitati kao refleksija psihičkog stanja onoga koji o tom razmišlja i to zapisuje trenutačnom imaginacijom i snažnom spoznajom apsurdnosti življenja (*Željka Cvetković*). Formalno kroki jest i pjesma o florealu, naime o maslačku, koji bi imao biti simboličkom poveznicom između vrhunaravnoga/onostranskoga i zemaljskoga/ovostranskoga (*Đurđa Lourenčić*).

Iščašeno intimno kromanje s *analekima*, iako sama pjesma nije kroki, premda jest skicozna, nemilosrdno podcrtava čovjekovu bol kao mjeru vjerodostojnosti njegova bivanja (*Vinko Hasnek*).

Od poetskoga repliciranja s povijesnim književnim veličinama (Belostenec, Galović, Krleža) kajkavskoga konteksta (*Božica Jelušić*), od narativnih baroknih privrženosti određenu podneblju (*Željko Funda*), od ciklusno najcjelovitijih pjesama naglašene estradne komunikacije s referentima, s publikumom, s vješto ukomponiranim govornim inverzijama te mnogim (mislim, nepotrebno pretrpanim!) neologizmima ubačenima u tekst (*Zlatko Crnec*), pa sve do negiranja gole egzistencije razgranate u bezbroj intimnih, ali i racionaliziranih opservacija (*Tomislav Ribić, Biserka Marečić, Branka Jagić*). Konačno, sve do helikonskih vrhunaca do kojih se poetski doseže iz pakla vlasite utrobe i duše; poezija koja istodobno smjera da bude gonič i gonitelj, da bude milost, zlo i slatka strava. Egzistencijalna strana samih tih pjesama nema nakanu ni pred kime skidati svoju “kožu”, ona naprosto bi da žudi za imaginarnim krajem, utočištem za umornu dušu, ali kraja ni konca nikad neće naći jer je mitizacijska strast pisanja neprestano tjera ne samo u traženje osobnoga nego i poetskoga identiteta. Bravo, vrhunski! (*Zdenka Maltar*).

(28. Recital “*Dragutin Domjanić*”, 2009.)

ZDENKA MALTAR
Novi Marof

Nikaj ti o meni, mrzlo sonce

*(Zmisl na apokalipsu Vukovara,
na dien 18. sesveščaka 2008. leta)*

Nikaj ti o meni, mrzlo sonce,
ja nojsim ime, zamočanu muklinu,
vu srcu krta zaprieti dien,
i zvon vu mem selu, memljivu dalečinu,
pozableni dom moj.

Pred zorju, vu ranje i zmržjeno blato,
gda jognjeno cvietje več je cvelo,
na me je lice prhnul bieli metulj,
i nebo je bilo dimeče, bielo.

Gdagda se zbiram vu trepeči tenji,
spavalec sem v deteli i ftičji vabeči poj,
roka kaj koči, veter kaj zove,
pričin il negde,
pozableni to dom je moj.

Nikaj ti o meni, mrzlo sonce,
mehenj je vajnkuš vu kamenu vrel,
vupri se v kmici, podiši,
drienek pred hižu precvel,
pozableni dom moj.

Intima, autentičnost i ostalo...

Imajući pred očima petstotinjak na 29. natječaj suvremenoga kajkavskog pjesništva “Dragutin Domjanić” prispjelih pjesama na kajkavskom izričaju stotinuosamnaestero pjesnika/autora - kritičareva se misao u prvi mah nađe pomalo zatečena i brojem pjesama i brojnošću autora. Odgovor bi trebalo potražiti u činjenici slabe recepcije i marginaliziranja kajkavske riječi u obzoru službenoga jezika, hrvatskoga standardnog jezika i, baš kao utuk na to, u znatnom recitalnom i knjižnom oživljavanju i bujanju umjetnosti riječi unutar kajkavskog jezičnog koda stvaraocima kajkavcima najprimjerenijem. (Naravno da će se tim izvornim i prvim svojim jezikom kajkavski pjesnik spontanije poslužiti negoli “naučenim” standardom, bilo da se radi o specifičnim leksičkim mogućnostima, bilo da se radi o “upotrebi” raznoraznih temata, motiva, simbola, metaforizacija, ironizacija itd., što se stvaralački zapravo svodi na istraživanje jezika samog.)

Tako će kajkavski pjesnik kušati dotaknuti zbilju s one njezine ružne strane, sa strane tegobe življenja, što i nije bogzna kakva simbolika, ali je u pjesmi samoj ugrađena *simbolizacija križa* tako da se pojedinčevo življenje poistovjećuje s mukom Spasiteljevom, naime s raspećem (Vinko Slivar, *Križ*). I u pjesmi drugog pjesnika (da ne nabrajam i ne navodim druge koji se riječimapoljane taru o sličnu tematsku kost!), u pjesmi neposredne stihovne organizacije našla se *osobita simbolizacija*: *Hrga koružnjaka/ Vu ruke/ Kak mramorni spomenik/ Ljucke muke/*. Ona je međutim druge naravi - autentičnosti pogubne nove zbilje (terra nova!) autor buntovno i funkcionalno suprotstavlja još autentičniji arhetip: *hrgu koružnjaka kao simbol čovjekove fizičke i duhovne hrane* (Vladimir Šenjug, *Terra nova*).

No pjesma bude oblikovana rimom (asocijativno na Planetarijom Krležinih *Balada*!) i leksikom/riječima punima

žestine i zlokobnih slutnji; zbiljnost kao zlo već je tu među nama, kaže se, i nije više samo zbiljnost kao apokaliptična najava/proročanstvo (Tomislav Ribić, *Planetarijum A. D.* 2010.)

U nekolicine pjesnika/pjesnikinja osobna poetska projekcija izvire iz osjećaja usamljenosti, i taj osjećaj gotovo nikad nije opći, barem ga se pod opći ne bi moglo podvesti, nego je individualiziran. Ponekad je, kako u kojih autora, u širokoj lepezi i ide od “kmičnog” samosažaljenja: *Fse stvoreno jempot se zdojde./ Jedino je to pravica./ Popefke me zdignejo gore/ al ve je i v njima kmica* (Milan Frčko, *Fse stvoreno jempot se zdojde*) do suptilna razumijevanja vlastitoga stanja razorne intime koja je takva kakva jest i ne parafrazira žalopojku kao spas: */i čistam mi dobro/ vre ide bez tebe/ al sak den se bolje/ sama sej/ falim* (Emilija Kovač,***).

Što bi imao biti odlazak/odlaženje? Što bi imao biti človek odhajajući, pita se pjesnikinja: *Kaj meni morti mašu/ koraki zavstali?* Je li njegov odlazak zapravo početak novoga puta? Je li reminiscencija na nevinost djetinstva žudnja za spasonosnom samoćom/samosti, onom u kojoj ni duša ni razbor ne trpe?: *Pameti dečinska,/ kodeljasta prhnina,/ kak najempot je zgasla,/ spuhnula se sama/ ta lučenka naša,/ goreča samina* (Zdenka Maltar: *Človek odhajajući*).

Zapitanost nad problemima stvaralaštva, onoga poetskoga, suočen je istodobno i s egzistencijalnim dilemama; sumnja, nelagoda apsurd traže (a ne nalaze!?) spasonosna rješenja. A gdje će ih tražiti nego u *Riječi!* *Riječ je ta koja je sve stvorila* (Stari zavjet): *O, hiža Rieči! Senca po njoj leti,/ V kudeljáš bieli prehodnost presleče./ I ne znaš više kak se to pripet: Ti vlečeš pero, pero tebe vleče...* (Božica Jelušić: *Vlečući pero*).

A onda emotivno, ali rječotvorno čisto/očišćeno natruha, ono vječno solilokvijsko obračunavanje sa samim/samom sobom; tanane niti upitna razaznavanja jesam li to *Ja*, ili sam *Drugost*, ili smo oboje *Suživot* koji jedino tako i može opstojati: *Gduo si ti kaj hodiš z menu? (...) Gduo si ti kaj mi znuter šepčeš na vuho?* (Biserka Marečić, *Ti kaj huodiš z menu*).

S obzirom na iznimno visok broj na natječaj prispjelih poetskih radova zaključno bilo bi reći da je, općenit, književnoestetski dojam u odnosu na protekle godine ponešto skromniji, ali je, isto tako, zaključiti da su pojedini individualiteti vrlo uspješno “odradili i razradili” svoje vlastite imaginativne poetske fabulacije.

(29. Recital “Dragutin Domjanić”, 2010.)

Ti kaj huodiš z menu

Gduo si ti kaj huodiš z menu..?

ti zišla z raskuolenuoga drieve
kak bisernice glas f kmične nuoči,
ti duoperjala na muoj vanjkuš kak paperje,
zaplahunala f misli i razdrapala
muoje štumfe i muoj sen znuter.

Gduo si ti kaj mi znuter šepčeš na vuho..?

ti kak šlajer rasprhnuta f zraku, kak duha
rasprestrta na ruopčkeke zraka kaj veter
mi hita f nuos. Ti tera neseš one kaj se
ne nese i z šlajerom spreorješ muoj den.

Gduo si ti tera oreš brazdu z menu..?

ti kaj f očih ti veter rastrajhava ognje vuzmice, a
lasi ti iskriju kak f kmice ruoji kriesnic. Tva
međa se neda vluoviti jerbuo plava z naduošlemi
vuodami f dal.

Gduo si ti kaj se hrustiš da buš preobrnula sviet..?

ti neprigrađena, razvuodena kak breziglena
nit. Ti čija vuoda spira rane, farbanti zavijaju
kaj zavite biti ni treba, a nuoč je kesna,
poodmekla.

Gduo si ti kaj pritrupleš na muoja vrata..?

ti kaj obrneš šlajer, a znuter je mefke nebe
nuoči, kak melem mehenasti na otprt žilek
mi pritisneš nuož, a ondak... je, a ondak z menu
piješ živlejne i semeniš sakvrsne semejne...

Gduo si ti kaj huodiš z menu..?

Prebiram po glave f kartuotieke vremena
i nemrem ti najti imena. Same znam...
znam da te ot nekam... puoznam.

Trajanje i trajnost suvremenog kajkavskog poetskog izričaja

Bez obzira na, s jedne strane, (kritička i teorijska) zastranjivanja u kontekstu hrvatske književnosti spram fenomena kajkavštine, čakavštine i štokavštine, naime njihova povijesnog i suvremenog “iskustva”, s druge strane neprijeporno zdrava činjenica bila bi reći - ostavimo li po strani s iste strane ogledala hrvatski standardni jezik - da je taj cjelokupni idiomatski kontekst bitan temelj integralnog dijela nacionalne kulture. Da to dvoje unatoč višedesetljetnim recitalnim i knjižnim činjenicama postoji (nažalost i opstoji!) u kritičkom(?) razmišljanju do dana današnjega - lako je dokazljivo, ali o tom - opet i tko zna koji već put iznova - kojom drugom zgodom.

Unatoč aporijama koje se učestalo pojavljuju promotriti nam je ovaj put tridesetgodišnju, dakle jubilarnu, manifestaciju kulture koja se tiče suvremenoga kajkavskoga pjesništva. Tridesetgodišnja, jubilarna recitalna i knjižna prezentacija suvremenog kajkavskog pjesništva pri Pučkom otvorenom učilištu (POU) u Sv. Ivanu Zelini, što se s obzirom na ostale dvije manifestirajuće jezične organske podloge, čakavsku i štokavsku, može smatrati specijalističkom - u socio-kulturnom kontekstu nacionalne kulture zaslužuje dostojan obzir.

U predmetnotematskom i motivskom pogledu to svakogodišnje, danas već tridesetgodišnje!, recitalno i knjižno “trajanje” suvremenog kajkavskog pjesništva u Sv. Ivanu Zelini (nadajmo se takvu “trajanju” i pro futuro!) - zapravo i nema bitnih promjena, osim sve naglašenije tematske veze sa zavičajnošću. Ta pak veza sa zavičajnosti počesto bude empatijska: nostalgичno bolećiva, ali se nerijetko, što je njezin bolji dio, spram suvremenosti iščitava kao svojevrsna replika, gotovo protest.

Promjene, a ima ih, jezične su naravi i ogledaju se, pogotovo zadnjih godina tako da se, s jedne strane, u inače jedinstveno kajkavsko poetsko tkivo interpoliraju riječi pa i cijeli izričaji iz drugih jezičnih sustava (latinski, njemački, engleski itd.),

s druge pak strane u jedinstveno se kajkavsko tkivo “ubacuju” izričajne mogućnosti iz hrvatskoga službenoga jezika, standardnoga jezika, pa se kad je tako može govoriti u tzv. jezičnoj “makaronštini” ili “hibridnom” jeziku.

Ipak, predmet, teme i motivi one su osnovne stalnice oko kojih kajkavski pjesmotvorci, pjesnici i pjesnikinje, u odnosu na zbilju iz prepleta mnogobrojnih promatranih i promotrenih kultura kreiraju “svoju stvarnost”, a ona se u bitnom ne razlikuje od suvremenog pjesništva na standardu.

I ovogodišnji kajkavski pjesnici i pjesnikinje, koji upotpunjuju rečenu sliku i dojam jubilarnosti, ponajboljom svojom poezijom upravo “svjedoče” značaj te jubilarnosti, što će reći – jednako kao i poezijom na standardu - značaj samog pjesničkog čina, ali i značaj i značenje same kajkavštine kao jednog od triju jezičnih vrutaka hrvatskoga jezika. Jer, (...) *Hrvatska je trodijalektalna i ona takva ostaje, sve i kad se izražava u današnjem nacionalnom, štokavskom standardu.* (Ivo Frangeš, Položaj dijalekta u hrvatskoj književnosti, Dometi, 8/1970.)

Jednom će se, što pokazuje i ovogodišnji jubilarni recital, taj značaj pjesničkog čina u čitateljevu doživljaju odraziti, na primjer, kao autorov/autoričin emocionalni zagrljaj sa spoznajom o neumoljivoj prolaznosti svega živoga (Zdenka Maltar, Ivan Horvat Hlebinski), jednom kao nostalgičan odblesak sjećanja (Evica Lazar, Slavica Sarkotić), jednom kao narativna rekonstrukcija poetike same (Božica Brkan), jednom kao (razorna) neoegzistencijalna ironizacija svega zbiljskoga (Ivan Kutnjak, Emilija Kovač, Damir Kliček), jednom kao ontološko konstituiranje te iste zbilje (Božica Jelušić, Biserka Marečić), jednom kao “poetsko kažnjavanje” geneze (Marko Gregur), jednom pak kao spoznaja o nemilosrdnoj prijetnji povijesti koja se vraća i preporada u novi fatum (Tomislav Ribić), jednom pak kao urbana pokadšto erotizirana elegičnost (Zlatko Crnec) itd., što samo ukazuje na činjenicu da se književnoestetski fenomeni, pa i estetska funkcija jezika samog, mogu vrhunski ostvarivati bez obzira na to kako mi taj jezični sustav zvali.

(30. Recital “Dragutin Domjanić”, 2011.)

ZDENKA MALTAR
Novi Marof

Pisana, ta žmefka muklina

Obešeno na vetrek nežni, kak ufanje
vu luftu se cujngalo mlado vuletje,
a zorja,
na mlieko zdigavala se zorja,
v muklinu dumeču med nas.
Bila je blizu,
tak blizu je bila kaj se porežeš
na jezik, vusne, glas
i krf šikne vu dien,
mraz na cesti,
na bielu rubeninu,
šterkani šifon.

Tuđa zgasnuča zanieme nas v času
i stanemo vu koraku,
vu rieči,
prigjene, lelujave tenje,
i križamo se.
O Bože blagi, hudi naš Bog!
Gdo su oni, pod plaftu mrtvi,
goli do krvi,
krvavi do bola.
Odkod ta pothmajna samina,
Zakaj ta pisana, žmefka muklina.

Vrijeme čujnomislenoga pogleda

Skidanjem mitizacijske pozlate s nakanom da se dopre do istinske doživljajnosti ogoljenih kostiju i skrovitih zakutaka uma, naime s nakanom da se uvođenjem kreativne „pismenosti“ u vlastiti tekst koji se na koga ili što izvan sebe odnosi i da se tim tekstom, i kritički i kroničarski, udahne pravi život predmetu pisanja a ne nekakva regbi cmizdrava jadikovka, a ne nekakav usplahireno fingirani zanos, a ne nekakva hedonistička raspojasanost – doći će se do podataka za koje smo mislili da će zauvijek ostati arhivirani, da ih dirati nije primjereno jer onaj prvotni vizualni dojam koji su ostavili na nas (riječ je o likovnoj umjetnini!) kao mora ostati intaktno nepovrediv. Istinska umjetnička kreacija ne zna za tabue!

Upravo odnos zbilje i izmišljotine, odnos između faksije i fikcije, odnos između stvarnosti i maštarije za istu predmetnost oblikovanja svakom je umjetniku, pa i onom stihovnog oblikovanja, nepregledno polje kreativnih mogućnosti.

Ništa zato nimalo čudno da se pjesnikinja pita (poezija zna biti itekako kritički raspoložena!?) za razloge zbog kojih nam glasoviti likovni umjetnik o kojem autorica piše pred oči stavlja one idealizirane sličice stvarnosti kojih u stvarnosti nema, zašto nam životnu surovost uljepšava idealima (spektar boja oku mio, blaženu panoramu sa svojim rekvizitima itd.) kojih ne samo da nema nego ih nikad nije ni bilo niti će ih biti?!. (...) *Dragi Slikar, koga ste farbali, zakaj ste joči z rajom nam malali (...) i se je to (...) čista fikcija* (Valentina Šinjori, *Vu centru cveta, I. Rabuzinu, susedu*).

Druga pjesnikinja, *črna lady* – kako je mnogi, ne bez razloga, kolokvijalno zovu, odavno je čini se raskrstila s dvojama. Sviđala se ili ne sviđala komu *crnoća* njezine kajkavske poezije, vjerovao ili ne vjerovao u njezin izričaj (lat. *fide*, sed cui, vide – vjeruj, samo pazi kome vjeruješ!), mora se priznati da taj njezin *zatamnjeni ekran bezizlazja* i dalje funkcionira besprijekorno.

U zadnje vrijeme svog pjesnikovanja sve to više svjesna da se više ama baš nikakvim pokušajima anesteziranja izvanjske opačine ovoga svijeta ne mogu umrtviti, kamoli uništiti – ona će sve svoje emotivne naboje poetski žestoko kristalizirati, sada žešće i više no ikada dosad.

Ta, simbolički rečeno, bogatim leksičkim manevriranjem *iskristalizirana rešetka* iz koje se motri ovaj raspamećeni svijet, njezino je poetsko utočište, poetski dom u kojem se zacijelo najbolje osjeća: *zaprta f sencu, f gitre misli, f gliblinu juterne spuščam raspuščene lasi, pribiram f lasi gliblinu kuorena...* (Biserka Marečić, *Kuockica f gitre hičena*).

A onda nadolazi osoba u koje je iscizeliranim rimarijem poetizirana intima naskroz raskoljena, razapeta žudnjom za stvarnim i nestvarnim; svjesna tragike da se ni jedno ni drugo ne može dohvatiti: *Vsaki od nas vu svem glebu,/ti si prešiel po meljavom potu,/ zameteni tragi po zimskomu nebu/ lostavice vu mojemu gotu*. No, unatoč svemu, još preostaje dijelak nade za ono temeljno pitanje: *Gdo je šipuš preminutja,/ sajavi norjak?* (Zdenka Maltar, *V hoste biele; Žote joči sohe*).

Ima podosta autora u kojih se prepleću zbilja i maštarija, java i san. U nekih je više, u nekih manje onirička, u smislu naime one stvarnosne napetosti, zapravo prenapetosti, koja raznim gonetkama defilira u snu.

Dakako, kako mnogi tumače, iz sna se može razabrati i psihička narav sanjača. Je li san podsvjesna uspostava egzistencijalne ravnoteže?: (...) *Senjaš o maloj ftici/ i mehkem dlanu/ O aeroplanu i/ Zgublenome denu/ Polahke nestaješ vu senu/ Netopir se gosti vu fajtni posteli/ I pije tvoju karu za večerju* (Tomislav Ribić, *Sen*).

U šezdesetak odabranih od četiristotinjak na ovaj, 31. natječaj suvremenoga kajkavskog pjesništva prispjelih pjesama u mnogih se razaznaje snažan osjećaj privrženosti kajkavskoj riječi (Slavica Sarkotić: *V reč me pretoči*; Zdravko Seleš: *Gazophylacium iliti reči domače*), rodnom kraju (Vinko Hasnek: *Čajt čujnomislenoga pogleda*; Željko Kožarić: *Ona koja navek čeka*), osobito pak svojim najmilijima koji tavore svoje

zadnje dane života u samosti, skroz napušteni (Darko Raškaj Jalšovec: *Nišče te ne duojde h nedelju glet*) – koji nam, kao i mnogi drugi u ovoj knjizi/zborniku, hoće reći da u prkos svim tegobama življenja koje nas kao vjerne pratiteljice prate – sve još nije dokraja izgubljeno.

(31. Recital “*Dragutin Domjanić*”, 2012.)

VALENTINA ŠINJORI
Novi Marof

Vu centru cveta

(I. Rabuzinu, susedu)

(„Farba: naturalna, cvetuča, svetla, srebru spodobna, zlatu spodobna, mramoruspodobna, sneguspodobna, mleku spodobna, vode spodobna, skura, vuku spodobna, medu spodobna, kum si žene lica mažu, plamnu spodobna, kervi spodobna, skerlatu spodobna, bleđa, višnam spodobna, kostanu spodobna, kavranu spodobna, skuro črlena, sura ali fraterskoga lica...”

Prema J. Habdelić, Dikcionar,
Graz 1670., Zagreb, 1989.)

Koga ste šteli prevariti, Slikar Dragi,
da se je kak biti treba da
Cveti su kak vankuši do neba, da neje nesklada,
da človek se
Na dvoje, na konce ne konča i da za se je dosta Sonca
velikoga
Iskonskoga i deteline četverolisne i da svet je
Mili kak duše dečice na snekošam spoda Kluča
I na jeni od njih i vaše se detinstvo kupča spod stare
spoda vrbe
Se niše se dronca i cungala
Na žufkomu žmajhu
Cingu minguu ciinguu miiinngu ciiinngguuuu.....
Do joblaka, do zvezdi, do Sonca!!!!

Dragi Slikar, koga ste farbali, zakaj ste joči z rajom nam malali:

Mrazovcof red pak zeleno pak žoto vu plavo ftopleno potopleno.

Koji to svet se v zrcalu farbih Vašejuh se z jajca je zlegel spod kista

i se je to, stiha malali ste, dragoga Bogeka bista

čista fikcija, i lica smo k platnu i steklu stiskali

farbe v pismena sprebračali i spoznali:

(ar človek trdo grešni sam bi spoznaval

I sam bi se pital i sam bi vraga negde iskal)

zorja i šuma i plavo i megla i para i sapa

I rozo črleno zeleno i steze i poti imeli smo čuti i vučiti se:

Neje to drugo nek svetlo. A kak Vi ste spuknali

frekvenciju trepteču,

Slikar Čkomeči, slike nesu vriskale, nesu nikaj skrivale se bilo je kak

Na Bogeka dlanu: ovakef sem svet ti dal, Človek, kaj pak naj z tobom stvorim?

Ali ste Vi se pitali, Slikar, ali ste sam i zvuna i znutra čkomeli

Dok nami ste raja iskonskoga nizali?

I kak da ste malali na joblaku, na zorinom licu na ftiču il Kokotu il jajcu i kak da ste šteli obleči obleku mitsku sakomu

Cveteku kak soncu i zviranku lepoga i močnoga: neste me prevarili,

Sosed predragi.

Vu centru cveta bez pismena vu farbah vu svetlobi
Vu ženi dugolasni spred zrcala koja si joči z prividom mala
I dala bi se da nešče i vu nje cveta se ftopi i laticice
rezgrče rozne dišeče.

Neste Vi naturu preslikavali
preveč je mira i lepoga i tak je morti Eden
Je zgledal kaj nakratko na mučkino dal Vam je v roke
spomenek da i nas zmislite na to,
Susedek.

Cesta siva (ne pot žoti prašni)
Snekoše bez kravic zaraščene smogaste črne
Hiže gospocke i nebo se ceri
Cvet- muhara nuklearna.

Farbal je joči sveta
A je zbilam, veruval je trdo kruto vu to, farbarija najvejša
Meštija,
on kral je istinu na farofu svojemu vu centru cveta.

Osvijestiti jezik, osvijestiti se jezikom!

Kad je riječ o kajkavštini, o kajkavskom poetskom izričaju, mogla bi se s pravom izreći misao - koja i nije nekakva novina - da je njegova recepcijska stvarnost toliko neupitna što se tiče govornoga područja na kojem egzistira koliko je upitna na drugim izričajnim područjima - čak i ne uzimajući u obzir službeni, standardni jezik. Ma kako promatrali spomenute činjenice, naime da je to sada, a ni prije nije bilo značajnih odstupanja, tako kako jest, medijska pozornost kajkavskoj, uostalom i čakavskoj kulturi, u najboljem slučaju dosljedno skromna je ili - nikakva, naprosto je nema.

Zato je, moglo bi se reći, unatoč svemu tomu gotovo neobjašnjiv *nahrup* suvremenoga kajkavskoga pjesništva zadnjih nekoliko svakogodišnjih recitalnih događanja, kao što je to ustanoviti i za ovaj 32. recital suvremenoga kajkavskoga pjesništva "Dragutin Domjanić" u Sv. Ivanu Zelini.

Ipak, i ovom prigodom u vezi s time, ali i inače, reći je: znatnim naporom Pučkoga učilišta, napose ravnatelja na kojeg se cijeli posao od organizacije do realizacije (javna izvedba, zbornik pjesama) odnosi, ovaj sa svih strana stiješnjen, osobito financijski, posao *sizifovski* iz godine u godinu, puna tri desetljeća - u prkos svemu egzistira, sukladno i samoj žilavosti kajkavštine koja stoljećima ne samo da brani i čuva svoj status nego ga u nemilim okolnostima nastoji *na nov način osvijestiti* unutar nacionalne kulture.

U ponajboljim pjesničkim radovima s ovogodišnjeg natječaja to osvježavanje - ako ga je tako nazvati - izravno ili pokadšto pritajeno naznačeno - unutar tema i motiva ide i proteže se od uočavanja i opisivanja općih značajki kajkavskog podneblja (Slavica Sarkotić, Maja Cvek, Ladislava Blaži i drugi/druge) do vrlo razigranih osobnih preokupacija, vezanih na primjer uz blagdan (Božica Jelušić), pa sve do onih kojih je paleta tematskih i motivskih poticaja rastezljiva i široka, problemski čak ekološka (Damir Kliček).

Od one stvarne podloge kajkavštine, od gazofilacijskog

utemeljitenja (Tomislav Ribić) do intime pjesme same koja se tim jezičnim bogatsvom razjeda (Valentina Šinjori), takva će se poetika često izmjestiti u začetke osobnog ezoterizma (Branka Jagić) ili će se okrenuti u razaranje te iste, doduše specifične, intime (Zdenka Maltar).

Poetska prilagodba nekim, čini se, prije svega etičkim pitanjima u suvremenih kajkavskih pjesnika/pjesnikinja namjerno izbjegava otprije poznata oprostorenja pjeva, sve se više upućujući u razaznavanja ne samo simetričnih nego i asimetričnih pojmova, pri čemu, kad je tako, i sama tekstološka struktura vapi za drugim, novim tumačenjima. Moglo bi se reći da ono vizualno u poeziji sve više gubi svoje mjesto, a sve ga više zadobiva ono drugo - egzistencijalno, koje se pri čitateljevu usvajanju nerijetko doima kao osobno, naglašeno nervozna, inkriminirajuća estetika. U svakom slučaju provokativno - da! Etapna zastajkivanja i odmor - da! Novi zamasi, novim formama, novim sadržajima - da!

Stanovito eksperimentiranje s intimom, razrađeno u više slojevitih razina, u nekih autora prerasta u dojam od kojeg u čitatelja i ne mora ostati mnogo od onoga što se u samom tekstu iščitava, što još uvijek ne znači da se doživljavanje onoga što tekst nudi na svom putu neizravno ne svodi na nešto što bismo u slobodnijoj interpretaciji mogli svesti na poetska poigravanja s kentaurom koji negdje u potaji sladostrasno čuči (Sanja Hering).

U nekih autora pjesmom će se u topografskom praćenju kajkavskog krajolika, koje nalikuje stripu, osobno doživljavanje fenomena kajkaviane moći prepoznati i doživjeti kao niz životno tragičnih figura na marginama tog fenomena, koje bespoštedno trunu kao i sva naša, opisom draga, prišaptavanja i tetošenja s nakanom da se njihovo neumoljivo nestajanje/umiranje (?) zaustavi - ne nekim površinskim nego duboko dokumentiranim podacima (Emilija Kovač). Zaključno, usuđujem se reći: od oduševljenosti koju nude kajkavska leksička arhetipija i organska podloga, od izravnog ili prikrivenog biografiranja jezika do biografiranja stvaralačkih "krikova" - suvremeno pjesništvo kajkavsko najboljim svojim ostvarenjima neprijeporan je dionik nacionalne kulture.

(32. Recital "Dragutin Domjanić", 2013.)

TOMISLAV RIBIĆ
Varaždin

Z Gazophylaciuma

Zapisuvleš rieči proroka vu mali Gazophylacium
Zapisuvleš vučene misli
Zapisuvleš sen da ne pobegne
I mater vu dvorišću kak sedi
Veš na štriku, lanec i pesa
Gajbu z picekima
I veter vu orehu kaj nese smert črlivemu plodu
Zapisuvleš se kaj ti dojde vu misli i kaj vidiš
Ti čutiš kaj vidiš
I vidiš se ono kaj ne bi smel videti a vidiš
Daline kalne i čkomeče
Rišeš vu svoj mali Gazophylacium slike
Rišeš velko oko, pozoja i raka
Piramido, trokut, drevo življenja, mandragolu
Rišeš znutrenje sveta
Da ne zgubiš falačec sebe
Ti si kakti mešter od rieči, verzotoč
Zapisuvleš nekšni svoj pentimento
Mundo sentimento
A nemaš časa razvuzlati misli i rieči, senje i žitek
Svoj bitek vu jenu sliku
Zapisuvleš polahko, onak za sebe
Zbiraš rieči, slike
I stiščeš ih uz serce

A rieči odpiraju rane vu tebi
Gliboke kak glad

Od “slatke” utopije do “brutalne” distopije

Suvremeno kajkavsko (recitalno) pjesništvo, uostalom kao i pjesništvo na standardu, može se promatrati u rasponu od opisa i ispisa općih marginalija do opisa i ispisa egzistencijalnog straha. U tom rasponu **od - do** čitav je poetski svijet isprepleten! Po svemu sudeći razlike su jezične (!?), možda i stilizacijske: u jednih s više artizma, u drugih s više spontanosti.

Ma kakve poetske naslage bile, ili one nadolazeće koje će biti, u vršnih predstavnika suvremenoga kajkavskog pjesništva teško da će u prosječna čitatelja izazvati oduševljenost, što je, odmah je reći, pogrešno, ali da će ga staviti *pred zid krajnje zabrinutosti* - to svakako, to svakako da hoće, pa će on, čitatelj, u takvu slučaju ostati zapanjen, misleći da mu tvorac poetskog teksta namjerno u glavu gura tekst prepun progona, neku vrstu osobne stvaralačke paranoje. Kao: pogledate li lijevo ili desno, gore ili dolje, ezoterično ili egzoterično, pa čak i post mortem - spasonosni izlaz iz ovog lijepog svijeta naći nećete jer spasonosnog izlaza nema. Osjećaj progona i bezizlaza, sugerira ta poezija, ljudska je jedina stalnost. Ako je, kažu, *Riječ* ta koja je sve stvorila, ako je *Riječ/Logos* ta koja uvjetuje smisao bića – otkud onda pred nama i u nama apokaliptična sveopća dehumanizacija, otkud sveopće zlo koje sve nadvladava. *Tve reči, tva vojska/.../ te denu na križ/.../si legneš v nirvanu/ do kostja zaspiš,/ do čutil odhićenja/.../ i senjaš s celim srcem/ zurhožitje šteča/ lepo sveto/ niš* (Emilija Kovač).

To, i takvo *odhićenje* (to *niš!* na kraju), ta imanentno – i grozna i stvaralačka – egzistencija straha priziva u istom času i prošlost, i sadašnjost, i budućnost, također sve naše ljubavi, vojske, ratovanja, klanja i ubijanja, patetična cmizdrenja, potrebe za stvaralaštvom, potrebe za rušenjem, potrebe za oživljavanjem tradicije i potrebe da se po njoj pljuje itd., to *odhićenje* protest je i prkos, elegični strah i spas od svake moguće, i buduće, vizionarske grozote: *Tenje mrtvih šepesaju kroz sen na meh-kim cajgerima noći/.../ pred nami je sam pruga po kojoj zdavnaj ne pela cug/ I plava hosta horvacke čkomine* (Tomislav Ribić).

Post festum, posljedice su strašne, naricaljke nad takvim životom ratnog i neratnog bestijarija u punoj su formi. Zapaziti i izreći svoj izgon zla iz ljudske prirode - što drugo pjesnik može!?: *Jaj si ga mene ka/ Mene ka si jaj si ga/.../ Gladna su nam pola pusta/ Mrzle jesu vapelnice/ Žene jaloviju/ Jaj si nam ga/ Jaj si ga* (Valentina Šinjori).

Dakako, može pjesnik tu našu, i općeljudsku, prekrasnu (s)tvarnost ironizirati smještavanjem u groteskno gnijezdo (Ivan Kutnjak) ili je na narativan način povijesno rekapitulirati (Denis Peričić) ili se sve to skupa svodi na *onečovječivanje*, *globalni drač*: *Ma kakva reciklaža/ čistilišće, prečistač./ Ja sem nula, i nikaj/ smetje, globalni drač* (Vladimir Miholek). I zato nimalo čudna nije pjesnikova (Milivoj Pašiček) konstatacija da ovaj svijet i nije drugo doli svijet u kojem caruje *Greh do greha: usi ti kumri i krmeljivi omeglavci/ pezdači i silnjaki/ Kaj spod larfe se skrijeju/ Znovič bi šteli lizati oltara/.../ Spod galgah klečiju i boga moliju/ A uragi su ih vabili/ I sfundati jih je treba/ Faljen budi Jezuš Kristuš*.

Na koncu konca u svojim boljim trenucima okrenuti se je *zemlji/Zemlji, koja simbolizira majčinsku funkciju: Tellus mater. Ona daje i uzima život. Jedina stvarnost koja, reći će pjesnikinja, evocira život i smrt - prirodno: gda si ležem v zemlu/ v svoju zemlu/ ležem si kej na zemlu/ голу/ zgrabimo se i prepanemo jena v drugu* (Božica Brkan).

U mnogih pjesnika/pjesnikinja s punim emotivnim zanosom protrčava dašak iskrene ljubavi, ljepote, izmjena sna i jave, i pritom atributi utočišta vaze za nečim što bi, unatoč sumnji, trebao biti uzvišeni pijedestal: *prosim te naj još hvužgati luč* (Marija Hlebec).

Umjesto zaključka reći mi je da suvremeno kajkavsko (recitalno) pjesništvo, osim kulturnog posredovanja prema standardu, sve više *iskazuje i živi*, i to vrlo uspješno i prepoznatljivo, paradoks u procijepu vlastite egzistencije: s jedne strane, sizifovski napor za očuvanjem samobitnosti i, s druge strane, stalnu prijetnju pantagruelskog prožiranja tehnokratske menažerije.

(33. Recital "Dragutin Domjanić", 2014.)

VALENTINA ŠINJORI
Presečno

Presečke pralje

(Minalo je točno sto let od Prve vojne. Poklem Prve velike vojne neje se vrnalo devet dečkof z Presečna - kaj ocof i mužof, kaj zaručnikof, kaj oneh koji su se z deklami sam gledeli i namigavali si jesu. A oni kaj su se vrnali, imeli su šrapnele v pljuči i gda su k sebi došli, sam bi čkomeli i kadili. Ili kleli i restiravali. Nesu znali da tomu bu se reklo PTSP.)

Jaj si ga meneka
Meneka si jaj si ga
Jafkale su stare dekle
Dok su prale obujke
I dok canjke prale su
Na obali reke Beje

Si su dečki dalko negdi
V dalki zemli dalki vojni
Plačēju se cujzeki
Gladna su nam pola pusta
Mrzle jesu vapelnice
Žene jaloviju
Jaj si nam ga
Jaj si ga

Joj si ga meneka
Vidle jesu v bistri vodi
Lepe cajte fajne pucke
Kak gospoje kak grofice
Lepše
(prosti Bogeck Majka Božja sveti Florek sveti Bastek)
Nek Gospino imele lice

Joj si ga meneka
Vidla selska coprnica:

Došlo bude vreme hudo
Moži buju imeli lica
Kakti kakva teca,
Slabički buju kak preslice
Dva i dva neju skup mogli nesti
Preproteca

Cujze železne jogenj
V nebesa hičeju
Ne se voda piti mogla
Mesec znovič
Bu kervavi

Stigli jesu črni glasi

Meneka si joj si ga
Jafkale su stare mame
Jaj si nami mamam z vami
Jaj si nam ga bez japicah

Tam de zvira mlačna voda
Mlade dekle špricale se
Smejale se smejale se
Vriskale i ščipale se
Jena drugu i same sebe
Zdigale su bele kikle
Zafrknale rukavce
Senjale su tople roke

Jaj si ga meneka
Želim ja si vojaka
Popevale zo sega glasa
Da ih čuju v treće selo
Koji bu me jako štel
I vu vojni senjal iskal

Meneka si jojček ga
Zakaj nazaj mora furtnavek
On mustača frkal bude
Šeptal dok bu cecke stiskal
Liberté, égalité, fraternité, ou la mort!

Joj si nam ga namčeg ga
Tam kre črne grde vode
Zrušel se je sokol moj
Rubeninu perem mu
Naj mu čista bode smrt

Joj si ga meneka
Došli jesu hudi glasi!
Šepčem steplem i restežem nek se vetra i suši
Greheka si stiščem ziblem
Glediju me grdo si
F pojasu sam širom idem
Život znutra riče me
Naj mi ftiček mirno spi.

Kad demoni marširaju!

Pjesnici i pjesnikinje, naši oli bliži oli dalji “srodnici”, jedini su kojima je na ovoj jadnoj Zemljici poezija duhovni zavičaj! Svašta mogu misliti i domišljeno staviti na papir! Srećom, njihovo je “poslovanje” bezazleno i neopasno, uglavnom. Skloni smo pročitati te njihove “umotvorine” i na svoju se ruku poigravati ponuđenim zvukovima i ritmom (ako ga ima!), s neobičnim povezivanjem riječi i pojmova (koje nam – ruku na srce – počesto idu na živce). Ali to je tako, odvajkada je bilo tako. Bez obzira na činjenicu kad, znano je, *graciovne pikanterije na rubu Europe tenjaju, gde žene i device ub ljubavneh vojnah senjaju(...)* oh, kak je srećna duša tera tvoju milost kuša (Željko Bajza). Dakle: ratovi, gložnje, ljubavi, neostvorena sreća... Sklonost da se neprestano žudi za idealima ma kakvi bili; možda će nas buduća pokoljenja obdarivati naknadnim priznanjima ili će nas prokleti jer smo, tobože, iznevjerili očekivanja!? Izdaja ili pobjeda? Poezija dakako nema izravne veze s time, ali se i njoj mogu prikrpati svakojake naknadne reperkusije: zajamčena krivnja. Unatoč svemu poetska se misao (jednako ona na standardu i ona na idiomima – poezija na svim izričajima koji postoje!) i dalje uporno pita za svoj položaj i svrhu (!?) u svijetu s kojim supostoji: nedostatak istinskog oslonca u zbiljskom svijetu taj isti svijet kuša nadomještati simboličnom stvaralačkom izokrenutosti – nesanicom (*insomniom*). Čemu biti budan, čemu i zašto tonuti u san kad oni najmudriji među nama ionako tvrde da je pravi san samo onaj koji se porađa i umire u srcu! Hoće se reći da možda i naša jadna umješnost disanja zapravo bitno ovisi o uspješnosti raspoređivanja prioriteta, tj. o mjeri kojom se tako slavodobitno (a lažno!) šepurimo u životnom kontekstu. I zato i u prkos tomu *žmirečki se pelam zmed dena i noći zmed žitka i smerti vu srebrnome avtu črez noć* (Tomislav Ribić).

Poezija će nas i dalje, dakako i ona najintrigantnija kajkavska, udarati u tjemje i ispod tjemena svežnjevima košmarnih simbola i aluzija, bez obzira prihvatimo li ili ne prihvatimo među mnoštvom “vlastiti životni profil” kao

nepovredivo samo svoje i ničije više pravo, i to najobičnijim stereotipnim razgovorom ili čak pakosnom introvertiranom lakunom, ili golim promatranjem, ili se pravimo da potpuno usvajamo drukčije mišljenje makar kao iznenađenje, čak kao stres – svejedno, kaže pjesma, *dreči se sivo ekspresionističko mesecovo lice, a neje kmice, kak larfa na zenitu celi bogi beli den (...) kak bolom je bledim zgor fabrike lice na nebu svedočilo: završil je sen* (Valentina Šinjori).

Međutim, i pjesnički opis i ispis, ako se tako smije imenovati, različitim reperkusijama koje tekst nudi često nakon iščitavanja pjesme zastaju i više kao upozoravajuće oruđe nad glavom. I što tada poduzeti, pita se čovjek – možda “izmisliti” neku novu spasonosnu verbalnu intonaciju, kakav novi efikasni vrisak, ili tek možda novi raspored malodušnosti: *Podivjala senuokuoša...Gda je prešla, kam je prešla, kak, zhandrana mefkina. Žekče f požiraku rieč nezguovuorena. Otzivle se tekar gluva čkomina. Podivjala senuokuoša...*(Biserka Marečić). Jasno je nama običnim ljudima, slažu se s time i pjesnici, da se demoni (anđeli koji su izdali svoju prirodu!) – paranoja i egzistencijalni strah i dalje zadržavaju u nama i oko nas, marširaju s nama i u nama; naše slabašno tijelo ne umije naći pravi izlaz, maltene smo prijatelji već (!) – pripitomljeno zlo, naprosto ne znamo kako *usaki pot gda zalovi kesna vura vrača se demon krej našega groblja vu segurnosti pelja krej našega groblja (...) vu kmične tejne brez sna skupa obračamo se vu poste* (Vinko Hasnek).

Ipak, unatoč svemu, bez pravog razloga da se što provede u konačno djelo i da se poslije svega ne žali zbog toga što je upravo tako kako jest - ionako će nas i dalje kroz život jednako neizbježno i uporno slijediti naknadni komentari s “teškim” mislima o dragim i nedragim osobama iz naših prohujalih života: *Koga se tuo već dotikavlje kak houta h jutre na široke i douge ziješe, kak sele h jutre čez rafinjek do neba hrče, kak h jutre pesek z trejtuoga brega se čuje, kak h jutre nieki kre kljeti pešice ide, a koj tuo koga briga* (Darko Raškaj Jalšovec). Da, upravo tako, dragi moji! Što koga za to briga!

(34. Recital “Dragutin Domjanić”, 2015.)

BISERKA MAREČIĆ
Kašina

Podivjala senuokuoša

*Z*aigraj mi stiha ututaču nebes.

Ututaj me f gajdu, zrnce pieska f puščavu,
f muok gde čuti je pieska huod nečujni
presipavajuoči huod.

Naj struna ne puokla... al podivjala je senuokuoša...

Ruokavi nepotsukani, zdrapani, kotrigi zguleni,
na stuolu stuolnak neporuobljeni...

Podivjala je senuokuoša...

Far afta zariezal je drieve. Kuora suva,
raspuokla na niti kuonca se drži.
Grube dračje rieže, jafče razriezani veter
veter rascufani.

Zdrapana ruoka peče,
žufki očut pelina, trda okuoštala trava
nekuošena sehne, polegla divlina.

Podivjala senuokuoša...

Gda je prešla, kam je prešla, kak, zhandrana
mefkina. Žekče f požiraku rječ nezguovuorena.
Otzivle se tekar gluva čkuomina.

Podivjala senuokuoša...

F druoftine pieska ves sviet ututan spi.
Zacenil se sestvuoreni svemir ot smieha
zahliknul se krampus f vuode...
gduo se mača lača zgiba ot kuorbača...

Človek... serce ti je pune... drača.

Od erosa do ironizacije i bezizlazja

Iako blage veze nema s modernizmom, pogotovo s postmodernizmom, na primjer s onim o *erotičnom* kakav je na primjer u razglabanju i performansu Joanne Frueh i njezinih *Erotskih sposobnosti* – suvremena se kajkavska (recitalna poezija, ovaj put 35. slijedom!) jednim svojim, čak znatnim dijelom, osobito zadnjih godina, manje ili više strasno, kako u kojeg autora, osvrće erotičnom kompleksu. Taj je tematski erotični kompleks pokadšto pritajen, aluzivan, pokadšto izravan, čitatelju ili recitalnom slušatelju više ili manje i (s) likovno približen: *pa čo te privolit da još jenput okon/ posegneš za manon/ zaslužila sen te/ sakin svojih stihon z duše trepetave/ srcon prez pameti (...)* (Zlata Bujan Kovačević, *Polnočni daš*). Primijetiti je također da se takvi tematski kompleksi sve više *europeliziraju*: *Vu Grand hotelu jedna dama sedi na visokemu stolcu./ (...)* *Vu mračneh noćih svetle njenog erosa još navek mi sveti./ Vu te mreže sem se zdavna vlovil./ Ona je zlečila vse moje strahe*. Također je primijetiti da se u skladu s temom i kajkavski izričaj modernizira, naime i on se u velikoj mjeri *standardizira*: (Željko Bajza, *Večer vu Grand hotelu*).

S druge pak strane *osjećaj prohujale ljubavi* bolan je, s vremenom spoznajno sve to bolniji: *Ti i jo./ V čkomini najviše pripovedamo./ (...)* *Veliš da ti je žal, ali tak mora biti*. (Ladislava Šarec, *Navek buš falačec moje sreće*). Žal za prohujalim (za tom *preteklosti!* vremena) uopće, u nekih autora, gotovo da bude hereditarna; taj žal znade biti, osobito onaj s odslikom nevina djetinjstva koliko duboko bolan toliko u (zreloj?) dobi odrastanja razarajuće tragičan kad nove životne silnice pred našim očima lakoćom i nemilosrdno brišu sve ono u što smo vjerovali i na čemu smo gradili naša sretna očekivanja i nade: *Čuvleš li još onu malu črnobelo sliko/ emulziju preteklosti/ na kojoj čučimo uz drvenu lesu/ z licitarskim konjekima i drvenim trociklom (...)*: Tomislav Ribić, *Slike z zvezdanih kolodvora*).

Strava odrastanja, strava egzistencijalne (ne)slobode (Zlatko Kraljić, *Saum, saum, tak sem vam saum*) u mnogih autora tematski je i motivski vršni okvir. Taj se okvir poetski, u pjesmama, reflektira mnogim varijacijama. Nekad su te varijacije asocijativno i refleksivno iznijansirane, skoro da su višeslojno ironično perfidne: (...) *Kaj smo ve čineči, dragi kameradi,/ celi den čepeči nad rečjom/ bez reči,/ tak švicni i vonječi?* (Emilija Kovač, **Ano domini 2015. 2. Europa**), nekad su izravne, ali upitne: (...) *Kulko ti lica morem dati Gospode,/ kulko već lic sem ti dal?* (Zdenka Maltar, *Vumetnik riše Jezušā*). Umreženost izričaja je različita, kao što je i refleksija različita: (...) *Lefkek kak perce/ žive živcate rože/ cvetem po našem polju* (Vinko Hasnek, *Svetleča lica mej zvezdami*). U nekih je pjesnika/pjesnikinja takva refleksija naglašeno subjektivna, u nekih više objektivna. U nekih je pjesnička senzitivnost upućena proživljenosti onoga što se veže uz prošlost, u nekih pak onoga što upućuje na budućnost; radi se dakle o stvarnom i jednako o *budućem iskustvu*, o scenariju koji bi se imao dogoditi. Dakako ni ovaj put ironiziranje stvarnosti ne izostaje. Kad je tako, takva se stvarnost pred nama razotkriva kao niz ekscentričnih, zapravo niz otkačenih situacija, nimalo apstraktnih, koje u svakodnevnom životnim komunikacijama nismo ni zamijetili: *Jošče male dale* (...) *Tu i tam skup se držiju/ fuliranti,/ hofiranti,/ jebivetri,/ jen buzorant,/ babec,/ strahopezdec* (...) *i nekakva gospoda... Okuol naokuol fejest bleščiju svekleče reklame "domače je domače"* (Vera Grgac, *Male dale i krej šanka*).

Ipak, nije sve tako crno, tako bezizlazno kako se čini. Ima stvaralaca/stvarateljica koje - ma i bila sveokolna prijeteća bešćutnost - u običnom jesenskom danu traže i nalaze spokoj, idilični predah. Ma bile te sličice i intimne fantazme, naša mašta uporno oblikuje **svoju** skulpturu. I doista dobro je dok je tako. Reklo bi se - ne samo u suvremenim refleksijama nego i u svojim intimnim ozračjima kajkavština kao specifičan kreativni slog živi i dalje: *Vsred polji obranih, pustih,/ pliva, na krilima, rasprtih jedri,/ jato belih čaplji i labudof* (Sanja Hering, *Jesenji diptih*).

(35. Recital "Dragutin Domjanić", 2016.)

Vumetnik riše Jezuša

*R*ojen na dien Ivana od Boga, gda se zemla budila,
omujčila vrba, vrnula roda,
zmislil se na materine solze, črne peseke,
mačora kaj se fmival,
nebo zvezdano
i lice Njegvo.

Nuoč se potrla na temnu temninu i mesečinu
gda je risal lice sve,
kak lice Jezušovo,
na Golgoti v pokmičenju
vu smertnom dehu gda se tielo krči,
to lice v zmučenju.

Risal je oca teri se zatrajal v rudokopu,
brata teri se ne povrnl z harca,
pregnance vsake fele,
fmirajučeg dečaka Jurčeka,
zamrženi smeh, lepoto ljudsku
mertvog metulja, materin krič.
Vsi so vlekli istu tamu ze sebo, m,
kak nuoč na lanceku,
spodobnu licu Njegvom.

Zrulilo se sonce, na Golgotu pozlačenje,
vavek znovič kotrižil je risar sve živlejne.
Na cajte boge, nore, pesje dneve krute,
na temninu kaj vse zavija.
Pukal si je lasi i klel i kričal i zval,
šeptal je risar.
Kulko ti lica morem dati Gospode,
kulko več lic sem ti dal?

Sraz „klasičnoga” i „stvarnosnoga”?

Iako se o trajanju/sudbini suvremenoga kajkavskoga recitalnog pjesništva u zadnjih 40-ak godina može govoriti – jer ono realno toliko i traje – o različitim poetikama unutar te sudbine zapravo nije bogzna što rečeno. Grubom podjelom, ipak je ustanoviti književnoestetska poetička “sudaranja” dviju razina: jedne “klasične”, druge “modernističke/ postmodernističke.”

Svaka od njih ima svoje poklonike. Svaka ima svoje zagovarače i svoje sljedbenike.

Ona “klasična” (rimarij ili slobodni stih, jednostavni izričaji itd.) uglavnom se tematski temelji na odnosu prema tradiciji, stanovitom *veltsmercu*, ona druga “modernistička/ postmodernistička” na destruiranju posto-jećih poetika, zapravo na *hiperrealnosti*. Prva je u našem doživljaju u biti emocionalna, reklo bi se: “osjećajem dohvatljiva”, druga modernog izraza, “racionalizirana”, čak “pseudoracionalizirana”, reklo bi se: “priviđenje” (s malo značenja).

Dakako, obje ove ovako ugrubo podijeljene razine imaju unutar sebe mnoge iznijansirane detalje, nerijetko uspješne ili manje uspješne kopije, tako da se može govoriti, što je sasvim razumljivo, o manje ili više uspješnim imitatorima i o manje ili više uspješnim originalima, ovisno o tome kako je autor “prihvatio poetski život”. Ima pjesnika koji se s takvim “životom” uspješno poetski nose, ima pjesnika u kojih su životna razočaranja potpuna i oni ih pred nas iznose protestno ili huncutarski (*Biškupi bani poduzetnici veterani/ sve sam tat penezolovec smrad/ samo mi moja mati veli – naj se sinek rivat/.../ Stekli pesi stekli pesi/svud oko nas/ niko da im puca u glavu, da im najde spas*, Emil Pakrac, *Stekli pesi*). Tako i: Natalija Bajer, Zoran Kelava i drugi.

Neke će recitalne poetike prve razine, ovisno o tome kako ih čitatelj/slušatelj usvaja, biti više životno opisne, često natopljene “sjećanjem”, intimizacijom, ali vezane uz konkretne

svima prepoznatljive pojmove i podatke s nakanom otrgnuća od zaborava (...i on je z rukami fejest držal železni pluk,/ oral je, oral celu noć,/ komanderal je na glas svojimi cujzami/ ojji, stoooj, ajde cujza..., Ana Jakopanec, *Rascvetena Terranova*). Tako i u poeziji Ankice Piculek, Vesne Mateša, Slavice Sarkotić, Gorana Gatalice, Vladimira Šuka, i drugih. One s druge razine s više su individualizirane poetike, s više metatekstnih i metamuralnih ekspozicija (često okultno-onirički oboružane novim intertekstnim informacijama), zapravo fragmentarno racionalizirane novom “realnosti”: (...neprisposodbi k mej, k sej od/ fčera, od prije leto, dve,/ si ves pseudo i kvazi,/ mali zelenkasti z velekimi vuhmi,/ zvunterestrijalec,/ z ringlini vu nosu, v pupku, na prsmi,/ jen full-time onliner, chatterer/ i gamer..., Emilija Kovač, 2. *Virtualni teberis, mon amie*). Tako i: Valentina Šinjori, dijelom Biserka Marečić, Tomislav Ribić, Zdenka Maltar, i drugi/druge.

U zadnje vrijeme, zadnjih recitalnih godina, sve se više kao novum nameće tzv. “konkretistička” poezija, poezija “internirana” u običan, razgovorni jezik (*moje sažalenje/ je/ a kaj moremo/ je da/ a pošto su venci?/ od dvjesto na dalje /a kaj moremo/ jedan za les/ jedan od sina i žene/ jedan od unuke i muža/ a za koliko? ...*Marko Gregur. Tako, naglašeno, i u poeziji Božice Brkan.

Mogli bismo se zapitati dokle zapravo sežu poetska iskustva suvremenoga pjesništva na standardu, dakle i suvremenoga kajkavskoga pjesništva u obje ovako postavljene razine? Jesu li te razine strogo razdvojeni ili “dubinskom strukturom” zapravo isprepleteni poetski svjetovi?! Fascinacija njihovim individualnim autopoetikama, pak, pokazuje i dokazuje mogućnosti različitih teorijskih i književnoestetskih interpretacija.

(36. Recital “*Dragutin Domjanić*”, 2017.)

MARKO GREGUR
Koprivnica

1.

Moje sažaljenje
je
a kaj moremo
je da
a pošto su venci?
od dvesto na dalje
(a kaj moremo)
jedan za na les
jedan od sina i žene
jedan od unuke i muža

a za koliko?

e sad
pa ne znam
koje je cveče dobro
ivančice i ruže
kaj misliš?
a kaj ti misliš?
da je dobro
baviti se z cvečem

i kaj napišemo?
veli cvečarka:
ovaj drugi kaj je već bil
i kaj je zel venca za dvesto
napisal je

kaj zememo za dvestopedeset?
se razme. nego kaj.
od sina i žene
a našega dajte za tristo
od ivančica

tak bi nekak i bilo
veli cvečarka odoka
dok gleda v kantu z cvečem

Recital
“Josip Ozimec”
- Marija Bistrice

(2009. - 2017.)

Osvajanje i usvajanje umjetnosti riječi

I ove je godine na natječaj za II. recital duhovno - refleksivne recitalne poezije "Josip Ozimec" u Mariji Bistrici pristiglo – treba naglasiti: u ravnopravnoj književnoestetskoj valorizaciji - nekoliko stotina radova na trima našim jezičnim izričajima: na standardnom hrvatskom, na (nestandardnom) kajkavskom i (nestandardnom) čakavskom.

Potrebno je posebno istaknuti da se svakogodišnje, što je i više od same recitalnosti, u posebnoj knjizi/zborniku kao materijalni trag zatječu po ocjeni/procjeni stručnog suda i svi odabrani poetski radovi, kojih je znatno veći broj od onih javno, recitalno izvedenih, koji se, po naravi same stvari, ionako nalaze u knjizi.

Ove se godine, u odnosu na protekle, u natječajnim propozicijama više podcrtavala ona duhovno-refleksivna strana, i to je u tom smislu, čini se, urodilo "količinskim plodovima". "Količinski plodovi", poznato je, ne daju uvijek i jednakomjerne vrijednosti. Riječ je dakako o književnoestetskim vrijednostima. U nekih će se tako stvaralaca duhovnost u tematskoj pa i motivskoj organizaciji stihova doživljavati kao iskren čin, ma bio on impregniran s više ili manje aluzivnosti, u drugih će se duhovnost iskazivati pomalo nategnuto, skoro pa regbi napadno, tako da se počesto u čitatelja doživljava isforsiranom.

No, što se samih pjesnika/pjesnikinja tiče, ponajviše raduje činjenica da su se uz već dosad poznata i provjerena kreativna imena s cijelog našeg jezičnog prostora pojavila i nova kao osebujno osvježenje (Katja Šepić, Ivan Babić).

Dakako da u paletnoj golemini na natječaj pristiglih poetskih radova ima svega i svačega: od onih – da kažem s oštrijom primjedbom - koji još imaju znatnih problema s jezikom samim (pravopisno oli gramatički?!) pa se nerijetko događa da inače dobra pjesmotvorna ideja bude time "odvučena" u neke druge naskroz trapave prostore, do onih autora koji se unutar

tog višejezičnog bogatstva (mislim na sva tri izričaja) ponašaju više kao s(p)retni obrtnici a manje kao spontani estetski poslenici i poslanici riječi.

Ipak, oni – doduše rijetki – pravi kreativci koji ne korteširaju ni s jezikom, ni s temama, ni s motivima – uspješno će pronaći način, ma bila to čak i sama izričajem posložena faktura, da nas sa svojim tekstom doživljajno sretno združe i uspješno prepletu inovativno bilo novim intimizacijama, bilo čistim emotivnim nabojem i spontanitetom, bilo dubljom refleksijom/meditativnošću, kontemplacijom ili pak razigranom aluzivnom inscenacijom (Zdenka Maltar, Marija Kovač, Marko Gregur).

(11. Recital "Josip Ozimec", 2009.)

ZDENKA MALTAR
Novi Marof

Nouč je dotepla bunceke v ižu

*Deb*eli pavuk med rožah
v času je splel modro nebo
vu srebernu kitu.
Nihal se na vetru scecani pavlinček,
biela robenina pod jaboko.

Nikaj se nie moči zmisлити,
kak se uno zvalo rojenja selo me...
Povedaš,
nouč je dotepla bonceke v ižu,
črnu ti hostu v joči,
nič nie moči videti.

Jutro ima zobe pirgača,
vsa so jutra spodobna,
a ti veruješ da znom,
kak se kaj zove,
al je to vrieme jedine
il druge je tam...
Stra me,
nouč je dotepla bonceke v ižu,
vumiruči,
v lasi ti gmižu.

MARIJA KOVAČ
Grižane

To Ja

To Ja, se riva
z oblaki,
sunce išćuć.

To Ja se
z tugun smiška,
sriću rišuć.

To Ja, ruki se
Božjoj nada.

To Ja,
prteč se,
se niže pada.

To Ja bi
zeleni vrt
otelo.

To Ja ne
ćuti,
da je se povel.

KATJA ŠEPIĆ
Rijeka

Kameni anđeo

(ocu)

Sad si usidren, primiren
na paškom groblju
u grobnici koju je zidao tvoj otac
Ivan Batista
za sebe, ženu i svoje sinove i kćeri
koji je gradio kuću po mjeri mrtvih stvari.
Usidren si ispod anđela kamenog
na zaštićenom mjestu grobnice koju je sagradio
Ivan Batista
tako majstorski.
Daleko si od svojih brodova
nepoznatih gradova, tuđih jezika,
šutnje, dobrote, nas,
usporednica.
Pristao si u paški mir podno brda
da s kapetanskog mosta mrtve straže
motriš kako kadulja cvate
motriš kako sol cvate u uvali
kako zru vinogradi
usidren u kući očevoj.

Od osjećaja blizine svetosti do oprostaja vapaju.

I lako bi se moglo reći, sto je neosporna činjenica, kako su onom istaknutom propozicijom natječaja: *duhovno-refleksivnog* pjesnikovanja za pjesničke radove na standardnom hrvatskom jeziku i njegovim nestandardnim jezičnim oblicima (kajkavski, čakavski) za 12. Recital “Josip Ozimec” u Mariji Bistrici oni već etablirani pjesnici/pjesnikinje, ali i čisti amateri, u samom natječajnom “startu” prikraćeni mogućom motivskom pa i predmetnotematskom širinom pjesničkoga izričaja - ipak su se unatoč spomenutoj “omeđenosti” i ovaj put na području umjetnosti riječi svih triju jezičnih izričaja svojim vrsnim pjesničkim radovima jednako pojavila mnoga dosad poznata, ali i nova, široj javnosti nepoznata imena.

Najviše na natječaj prispjelih pjesama (od njih gotovo tri stotine sveukupno prispjelih!) iz one su *duhovne razine* upućene Majci Božjoj, Isusu, uopće svetosti, božanskome, vjeri, materi. Mnoge od pjesama tog profila podulje su i prenesene na papir frapantnom iskrenošću, spontano, poneke su sažete, naprosto krokiji (Magdalena Kolar Đudajek, *Mali človek*), poneke začudno izravne, poneke pak doživljajno suzdržljive, ali ima i onih koje su od toga dalje, koje se doimaju fragmentarnima, “nategnutima”.

Naime, u okrilju *duhovno-refleksivnoga* moguća su, s jedne strane, u najboljih pjesničkih radova, razotkrića vrlo iznijansirane suptilnosti s *naglaskom na duhovno* (Katja Sepić, *Skrinja*; Biserka Marečić, *Vapaj oproščaju*; Ana Krnjus, *Letera*; Stjepan Kralj, *Blizina svetosti*, i neki drugi), s druge strane, pak, s *naglašenom refleksivnosti*. Kad je tako, ona duhovna strana većma je pritajena, počesto aluzivna, nerijetko pak s mogućom doživljajnosti erotičnosti (Nevenka Erman, *Živa voda*; Snježana Plevnik, *Obala i val*, i neki drugi).

Zaključno bilo bi istaknuti: od onih pjesama strogo ritmiziranih i duboko egzistencijalnih s osjećajem bespomoćja, rezigniranosti i tjeskobe s posebnim obzirom na prolaznost života (Zdenka Maltar, *Natura mertva*), do onih narativnih s leksičkim bogatstvom organskoga govora (Branka Jagić, *Fselneče*), konačno do onih egzistencijalnih s odbljescima nostalgčnosti i, dakle, s osjećajem nemogućnosti povratka (Franko Stipković, *Mrtvi*) - ponajbolji se pjesnički znakovi, i ovaj put, mozaično - s pomoću svih triju jezičnih izričaja (standard, kajkavski, čakavski) - kreativno prepleću u doživljajno hvalevrijedno estetsko ushićenje.

(12. Recital "Josip Ozimec", 2010.)

ZDENKA MALTAR
Novi Marof

Natura mertva

Natura mertva, jaboke i petelin,
črna je vufka noč na stolu,
vrieme curi črez reške na vrati,
kak topli dešč, postiha vu molu.

I negde se pesma začela drfčeča,
gda su farbe još prah bile, niema belina
risar je glavu v rokah stiskal,
cvele so jabuke, sonce v joku petelina.

Jognjene roke vriele z temnih gljibin,
kak vrnuti mrtvem življenju deh?
žmefko poslanje, čutiti glas, mig z visin,
gda nas otpuhava teg kovača mjeh.

V škuri iži dišu pozablene stvari,
v klunu zginula pramaletja,
prelieva se perje, v jezer modrin,
na zidu pavuk matijaš, jaboke i petelin.

NEVENKA ERMAN

Žminj

Živa voda

Va tla

mi sprofondievajo
bosi poplati

ni puota...ni štofanj nii...

Od četiri vetri
žiedan vid dosieže
samo pustosino,

očivan se beleni
da hladi zibljo
žuto nebo,

šabijon zametene
i zadnje šperanci
se gube...

najedanput Eden...

Spod palmi i smokaf
nepreusen ručak
zeleni hladi, život i

TI

ča ime moje
z dlana sojiega štes
žive vodi mi pit daješ.

VLADO VLADIĆ
Sesvetski Kraljevec

Dobro u nama

*T*oliko dobra je u nama!

Ali odnekud se slete zrcala da izobliče našu sliku,
i strah nas je i sram nas je ono .to vidimo
prepoznati kao sebe.

Ali odjeća pokvari naše proporcije i visimo u njoj,
i vjetar nas vitla i u njoj samo što ne otpadnemo
od sebe.

Toliko dobra je u nama!

Ali dođe da posve odudaramo od vlastitoga lica,
udova, tijela,
kao da dah života još nije stigao preobraziti pore
praha.

Ali kao da se u nama sve okrenulo protiv nas,
natrag, natrag prema ništavilu.

Toliko dobra je u nama!

Ali kao da smo zagubili prolaz k nama samima i
znakove vlastitog izraza
zatičemo u preljubu sa značenjima u kojima nas
nema.

Ali kao da su sve stvari zatajile vlastito značenje
samo zato da se izigra značenje dobra u nama.

Ali - toliko dobra je u nama!

Kreativni zamah pjesničke riječi

Imajući dobar uvid u nekoliko stotina pristiglih pjesničkih radova na raspisan natječaj za ovogodišnji 13. recital Josipa Ozimca Marija Bistrica 2011., bilo bi vrlo smiono reći da se kreativan zamah svih naših poslenika na području umjetnosti riječi vinuo do helikonskih, antologijskih visina. Bez obzira na to radilo se o izričajima na hrvatskom standardnom jeziku ili o onima na nestandardiziranim jezičnim oblicima - ipak taj kreativan zamah nipošto nije zanemariv.

Jasno je i razumljivo - pjesnički zanos, ma kojim i kakvim poticajima bio "pokrenut", u stvaralačkom realizacijskom grču teško da će dokraja uspjeti nadvladati i mnoge divergentne elemente koje počesto nudi, jer zapravo njima zalihosno obiluje i sama struktura teksta. Kolokvijalno, moglo bi se reći: tekst se kreativnom tvorcu odupire svojim unutarnjim zakonitostima.

Teme, predmetnosti, sadržaji - vanjski su ornat koji vapi za čitateljevom doživljajnom prigrljenošću. Pjesma, bila natopljena melankolijom i sjetom, bila optimistična ili pesimistična, bila upućena vrhunarskom i duhovnom, bila upućena velikim ili malim stvarima i pojavama - čovjeku, zemlji, onostranskom, bila sadržajem raspojasana, pa i razuzdano zaigrana, u čitateljevu doživljaju uvijek će nastojati izazvati svojevrstan umjetnički preobražaj.

Ovogodišnje poetske izričaje na čakavskom, inače u nešto skromnijem broju u odnosu na protekle recitalne godine, nekoliko je autorskih imena uspjelo iznjedriti dojmom pravog osvježanja. Tako, na primjer, bio taj doživljajni dojam autorice refleksivno intimiziran: (...) *Ku buolnemu i nemoćnemu/ moren reć da će bolje prit.../ Va oči gledan šperanco. A kad Ti, streplješ/ barko na kie ja sedin.../ Va oči ću gledat strahu,/ doklegot me ti va oči, ne pogliš...* ili bio spoznajno modeliran upitom: *Ne znan zač/ je to moje jas/ skrito kako va groto/ othićeno/ po ovien*

puote življenja - on će u našem iskustvu potražiti prostor svojeg osviedoćenja.

Kajkavski pjesnici i pjesnikinje, i inače skloni misliti i pjesnikovati o onim „fatumskim“ stvarima, i ove će se godine u ponajboljim svojim pjesmama, s frapantno otužnim komparacijama (krijesnica, svitac koji svijetli noću: *Lampyris noctiluca!*) - teško othrvati svim onim unutarnjim i vrlo intimnim progonima vlastite duše i srca koji nadiru iz sjećanja: (...) *Minulo je doba krijesnici leteći,/ zginulo je lice tve./ Negdar se luč na migica igra,/ črez soze vitdeti se more...zaresen vse(...)*.

Na standardu oblikovane, vrlo uspješna rimarija, ovaj put najosebujnije su, čini se, pjesme protkane božanskim, božanskom prirodom. u njima nema bilo kakve konfrontacije, sav se njihov stihovni trud svodi na osnaživanje osobnosti, na usustavljivanje osjećaja i razmišljanja: (...) *Bože, opet pitam.../ zar će se ponoviti hod po istom kamenju/ koje sam izlizala ko isposnik bosa?/ Zašto mi se onda čini da sam blizu kraja/ i preda mnom stoji Via dolorosa?*

I zato, nadati se je - vrlo emotivno i čvrsto srašteni s Riječi - naši će nam afirmirani i još neafirmirani pjesnici/pjesnikinje sposobnošću zamišljaja i neposrednošću (pred)osjećaja, uopće sugestivnošću doživljaja života u svim njegovim oblicima i mijenama i ubuduće podariti još mnoga vrijedna ostvarenja.

(13. Recital „Josip Ozimec“, 2011.)

ZDENKA MALTAR
Novi Marof

Minulo je doba kriesnici leteči

Minulo je doba kriesnici leteči,
zrelog sadja, breskovi.
V američkem filmu gda fmira dobri angelus
veter nojsi bielo perje kak pahule.

Čuvam sakojačke stvari, svetiešnu opravu,
sprešani list, detelicu.
V rami z šolkami smejajuči dien.
Mi niesme mogli stihejše hojdi, moliti,
senak, potrli se kak stekleni zvonci, v prah.
Minulo je doba kriesnici leteči,
zginulo je lice tve.
Negdar se lud na migica igra,
črez soze videti se more... zaresen vse.

Kotura veter na vulici
bielo perje kak pahule
i angelus
v pahula
leti...
tožen snieg.

NEVENKA ERMAN

Žminj

Ščika

*N*e znam zač
je to moje jas
skrito kako va groto
othičeno
po ovien puote življenja.
Nikat maliečena
zubrtičana
stačena i zblačena
na foše
sčekievan nebesko pljohado
da oprana na buse travi čekan
kat će muoj grotljif puot
rasčarat njigova muoč
će li me videt odznuotru
ziet va ruoko
da zustanen prez piezi
ugnut mesta za mojo groto namestit
magari za ščiko večen

samo ku bi me zazida
va fundamienti SVOJIE VELIČINI.

Na raskršću

*B*ože, opet pitam...

Zar sam sve te godine prešla staze tolike
da pred istom postajom zaustavim korak?
Zašto mi se onda čini da nije sve isto
i da ovaj put je „amen“ tako gorak?

Bože, opet pitam...

Zar se život ljubavi sastoji u padanju
i srcu preostaje jedino put boli?
Zašto mi se onda čini da je kamen mekši
kad na njemu suza ostavi trag soli?

Bože, opet pitam...

Zar si snagu nebesku povjerio čovjeku
da u svojoj krhkosti zemljom je pronese?
Zašto mi se onda čini da izdržat neću
i da temelj vjere u meni se trese?

Bože, opet pitam...

Zar će se ponoviti hod po istom kamenju
koje sam izlizala ko isposnik bosa?
Zašto mi se onda čini da sam blizu kraja
i preda mnoom stoji Via dolorosa?

O duhovno-refleksivnom sazrijevanju pjesničke riječi

Na ovogodišnjoj marijabistričkoj, 14. pjesničkoj recitalnoj i knjižnoj manifestaciji “Josip Ozimec” i ovaj su se put, vjerujem izrazitije nego prije, u sudionika koji pišu na kajkavskom, čakavskom i hrvatskom standardnom pojavile poneke nove motivsko-tematske i sadržajne značajke. S obzirom na to o nekima od njih reći mi je pokoju riječ.

Razmišljajući o protoku vremena, također o prostoru i odrastanju u njem, naprosto razmišljajući o životu i u tom razmišljanju kreativno se stihom refleksivno-duhovnim udublјivanjem bližeći svrsi postojanja – dominantne će se spoznajne vrednote, one upitne i one neupitne, i tematski i strukturno oblikovati ne samo kao pjesnička egocentrična nego i kao opća transformacija onoga što mislimo da razumijevamo kao dašak sadašnjosti, dakako i kao dašak vječnosti.

Upravo kategorija vremena kao dimenzija Univerzuma stavlja pred čovjeka, dakle i pred pjesnika, (zagonetan?) slijed pojava; razmišljanje o vremenu konačnom, koje je ljudsko vrijeme, i o vremenu beskonačnom, koje je vrijeme božansko, zapravo vječnost. U žrvnju mnogih upita, mnogih proturječnosti, mnogih traženja odgovora – naći će se i pjesnik (*Vreme leči rane*).

Na istom je tragu u pjesmi (*Jena friška duša*) i onaj pjesnički simbol *neba*, zapravo stalna žudnja čovjekova koja ga kao prebivalište viših bića nikad neće moći dokraja, potpuno doseći. Tu je i *raspelo*, *križ*, kao simbolička i stvarna slika spasenja i muke Spasiteljeve (...*Respeto telo utrnu za grehe, jene friške duše/ Ledveni dežd deždi na trunek svetla/ Na strmcu friška duša prosi h nebe/ Vu hudi megli, pred koustanjevim respelom/ (Jena friška duša)*).

Tu je, na koncu, i ona pomalo ironizirajuća poetizacija

vlastitoga ovozemaljskog života, ali i onoga onostranskoga (*Če sam same piknja u ajngelovom psalmu*) kad se, prema vjerovanju, pred svetim Petrom za svoja dobra i loša djela u životu vrši ona zadnja distribucija: ići nam je u raj ili u pakao.

Ona pak upitnost o samosvojnosti bića, s jedne strane, i njegove izrazite krhkosti tijela, ali i krhkosti duha, strpljivost da se izusti *molitva* kao oblik i molba samospasenja: */...pitam se što ću reći/ kad se budemo gledali oči u oči/ ja i Ti.../ hoću li moći izdržati.../* kad se optimizam i pesimizam proizišli iz života rasiplju zrnima, kad */...na križu življenja naših vlastita nas htijenja razapinju/ i jad naš zasjenio nam križ Tvoj/* - snažna su misaona i intuitivna snaga koja bi, s druge strane, da na svoj način pjesničkim govorom "mijenja" utopiju života, u njem i u nama jednako ono fizičko kao i ono metafizičko (*Zrnce malo kao da sam*).

Promatrajući na relaciji odnosa Ja – On kroz melankoliju i rezignaciju neumoljivu prolaznost svega pojavnoga, jedino će poslije svega naše duše kao besmrtni princip, kaže pjesnikinja, "živjeti" dalje. No čini se da se nadraštavanje tragičnosti čovjekova življenja u ovoj vrlo zanimljivoj poeziji nadrasta "prepoznavanjem" i drugih organskih oblika, a kad bude tako, onda se i sama stvarnost u našim očima – da ne kažem u našim mislima - drukčije manifestira.

Unatoč svemu, htjeli mi to ili ne htjeli, jednako se žustro - kažu pjesnici - našim življenjem pletu slične i oprečne stvari, tjelesno i duhovno, veselo i tužno, vidljivo i nevidljivo, maleno i veliko, krajnji zanosi i ganuća, razočaranja i uznositosti, prkos i poniznost, ljubav i sputanost i oni to opisuju...i ti se opisi i razmišljanja ponekad nižu linearno, ponekad gradualno. Ono što je u svemu tome stvaralačka stalnost to je zapravo naša isto tako stalna žudnja da pronađemo način kako nadrastiti vlastiti život, premda svjesni da */...Se je na ton svitu/ Kratka varka./ Raj se osjeti na tren,/ A vječnost je stalna./* A u tome i jest čar vizionarskog pjesničkog umijeća.

(14. Recital "Josip Ozimec", 2012.)

VINKO HASNEK
Glavnica Donja

Vreme leči rane

*B*regi mučali
Hiže ručale
Den primeren cajtu
Jabuke vu belem cvetu
Marellice vu belem cvetu
Žouti cveteki po zelene trave
Marne pčele z cveta na cvet
Komorica mebel
Bračna postel
Roditelji na skolki
Na dvurišću babica čuvaju dete
Dete fkanile babicu
Prešle vu komoricu
Zestale polek posteale
Mamek i japek spiju
Vu tem cajtu letišta
Vu novinami novi naslovi
Familija vu trnacu na trave sedi
Potirali glavu
Gdo bu maluga zdigel do mouža

Žmevke se snajti
Vse rešavaju
Vremenski cajti
A mamek i japek spiju.

NEVENKA ERMAN

Žminj

Va samine

*T*amo

kade od ljudi glasa ni čut
ni njiheh ruok dela ni videt
kade groti još netaknjene spie
spot nuoh je travljif lancun
i šuškaava punjava od vieja
zgor glavi koltrina od
mehke paučini
met granjen glasi nebeskeh vierši.

Moć se...
samo za hipčić
tu frmat
zapriet oči
umuknut
posluhnut

i....
TU SI
zasien blizu mane

Ćutin kat me podragaš
svojien dahon po lice
i ne rabi da već nič pitan
sve si mi reka
kat si me pušti da uživan
va Tvojie samine.

BRANKA JAGIĆ
Velika Gorica

Zrnce malo kao da sam

bujuju zelenostaklasti dani-biljke
razbujano neobuzdano zelenilo
kao lasom straha misli hvata
valjajući grohot divljine preplavljuje me
kao veliki valovi / odu i vrata se
teško mi je ići / hodati / prolaziti valovljem
kao da sam zrnce malo! nezamjetno
a otporno na kostrijet kao grmlje u gustišu
ali niklo je toliko "bogova"
i drvlja i kamenja i sva sila "rogova"
staze od njih neprohodne
nužan oprezan je hod
a ja kao pravo malo zrnce da sam!

mraz mi lice omrazio / opario
pribrano i sa strahom ulazim u svoju kožu
i pitam je / sebe
je li se sva ljubav životu prosijala
kroz prste nature pješčanog sata
i gdje mi je ljubav za Tebe
osvrnem se u / na svoje krugove
gledam što je niklo
pogleda ponikla šutim

kao neprimjetna / neprimjetno malo zrnce
polako "zaranjam" u svoj vir
osjećam snagu i težinu tereta vode
je li prošlo vrijeme oseka i plima / plivanja

sada samo ponirem
u meni rijeka ponornica traži put ispliva
brzacom u pregršti obećanja - *sutra ću* -
i na sve olovni suza iskapano pokajanje
traži pomoć anđela

misao mi shrvana šćućurena zatvorena
drhturi u kutu obješene tame u mreži od straha
osluškuje pjev dalek ili je već blizu
kao oživljen san usamljenosti tišine samog trenu
pitam se što ću reći
kad se budemo gledali oči u oči
ja i Ti ...
hoću li moći izdržati ...

oholost rijeke ponornice odnosi mi korake
još pokušavam izgovoriti molitvu
u strpljivosti iskonska mi nada
ponavljam molbu
bez odluke? bez odlike grijeha?
kao malo nedozrelo zrnce nemoć ponavljam
sjeti se da sam samo čovjek
... samo čovjek
a Bog da si ti ...

izgovoreno pokajanje vapi milost
ja sama / mi svi / jednaki isti
... ja i Ti jedan čovjek i njegov Bog

na križu življenja naših vlastita nas htijenja razapinju
i jad naš zasjenio nam križ *Tvoj*

oči u oči ... pitam se što ću reći ...
pitam se ... što ću reći ... što ću reći

* B. Bošnjaković, *Oči u oči*

Zašto i kako žuti cvijet maslačka zriobom doziva bijelo – krikom nevinosti?!

Naravski da su recitalna kazivanja pjesničkih umotvorina nešto drugo, u mnogočemu i različno od čitateljeva iščitavanja i doživljavanja pročitanoa. Ipak, istine radi reći je da pri recitalnoj izvedbi trud profesionalnih dramskih umjetnika, pa čak i onih amaterskih, u najvećoj mogućoj auditivnoj mjeri nastoji zadržati osebnost doživljaja, dakako od pjesme do pjesme s više ili manje uspješnosti nastojeći ostvariti puninu pjesničke/autorske doživljajnosti.

U skladu s natječajnim propozicijama, koje autore prije svega potiču na pjesmotvorne tematske i sadržajne duhovno-refleksivne relacije i korelacije, i ove godine, na 15. recital na natječaj pristiglih tristotinjak pjesama na standardu, kajkavskom i čakavskom, upravo s naglašenom senzibilnosti spram duhovnoga i refleksivnoga govori u prilog opravdanosti ovakvog tipa recitalnog događanja. Osobito, pak, kad je riječ o uspješnom prožimanju zbiljskoga i onostranskoga, naime kad se oboje iskazuje diskretnom spektralnošću. Toj uspješnosti svakako treba naglasiti sretan jezični odnos, bez ikakvih interventnih adaptacija – s jedne strane onoga standardnoga i, s druge strane, onoga organskoga (čakavski, kajkavski). Neagresivan, zapravo blagi prepletaj duhovnoga i refleksivnoga u nekim od ponajboljih pjesama na čakavštini plijeni naš doživljaj moralnim i psihološkim parabolama koje cjelokupnom stvaralačkom činu uvjetuju *prirodnu* a ne umjetnu konstituciju (Nevenka Erman, *Likuf, Finjjeva...*).

S druge strane, u pjesmi sučeljavanja tvarnoga i intimiteta - zemlja, kao majka hraniteljica, kao izvor dobara i hrane, u sušnoj godini porađa zlu slutnju, strah i zabrinutost s obuzetim pitanjem kako u takvim okolnostima nastaviti živjeti. Na samom kraju pjesme, koja je narativne naravi, pjesnik svoje zapažanje (možda grom u daljini s najavom kiše! – možda tek

otkucaji vlastitoga srca!) izvanrednim poentiranjem intime kuša nadvladati prijeteću katastrofičnost (Franko Stipković, *Žedna zemja*).

Govoreći o običnoj sobi (*kamara!*) bez ikakve ironične deprecijacije o neumoljivoj prolaznosti svega živoga promatranjem očeve i majčine slike na zidu, kojih više nema, pjesnikinja/promatračica posve je spoznajno uronjena u stvaran život sa svim njegovim smjenjivanjem koje razjeda dušu i tako je daleko od mogućeg lunatizma (Anica Tomašković, *Kamara*).

Progon porocima (asocijacija – *blato!*) - s teretom na duši koji se ne može isprati ni okajati ma koliko se god nastojalo, nego se štoviše povećava bez obzira na zazivanje milosti i praštanja – ne samo da lomi svaku moguću dobrodušnost, razumijevanje i spas – kaže pjesnikinja na standardu, nego simbolom crnog anđela u tekstu ono čovječno obeznanjuje i travestira izrugujući se besmislenosti postojanja (Biseka Težački Kekić, *Crni anđeo plače; cvili pokisli psić*).

Osjećajem okrilja doma, gdje se, kako je poznato, inače živi i gdje život obiteljski traje – dok traje!, podsjećajem na *pod* (ujedno stvarnost i simbol!) u toj kući, sada staroj roditeljskoj kući u kojoj više nikoga živog nema, pjesnikinja će, kao svjedok, intimiziranoj, napose emotivnoj prigrljenosti prostora kojim se nekoć živahnošću hodalo – tom prostoru podariti oznaku posebno uzvišenog, skoro bi se reklo: epopeje, i nije to u ovom slučaju nikakva mitologizacija ni historija nego brutalan, premda elegičan opis i ispis nečega što bismo mogli definirati oproštajnim i osviještenim rekvijemom (Slavica Sarkotić, *Podovi starih kuća*).

S naoko imperativnim zahtjevima: ...*reci mi, ...osvijesti mi, ...šapni mi, ...Bože molim te* - koji izričajem i nisu imperativi nego molba – pjesnikinja će vapajem svog sićušnog ovozemaljskog bića upućenog Svevišnjem zaiskati onu božansku svjetlost koja omogućuje spoznaju i vidljivost spoznajnoga, dar Božjeg milosrđa (Branka Jagić, *Reci mi*).

Na onom hodočasničkom kalvarijskom putu, na kojem,

kako autor na kajkavskom kaže, *svetleče duše su se iskale*, bezgranična dobrota i ljubav Majke Božje Bogorodice svako biće ljudsko preuzima na se ma s kakvim teretom na duši ono bilo (Vinko Hasnek, *Svetleče duše*).

Premda filozofično, premda pomalo refleksijski disharmonično - samost, zazivanje oprosta, prepoznavanje glasa Raspetoga na kraju, možda će smiriti - nadati se je, kaže autor, možda će ukloniti sav onaj gnojni talog što se u duši, osjećaju i svijesti nakupio (Goran Gatalica, *Vun žiguosane kuore duše*).

Na kraju, umjesto zaključka, treba reći da je, također na kajkavskom, jedna od najintrigantnijih, možda i najindikativnijih pjesama ovogodišnje recitalne produkcije, pjesma koja traži mnogo svakovrsnih pitanja i odgovora na njih – simbolična i vrlo stilizirana evokacija koliko osobne traume toliko zagonetne himničnosti: neobičnom uzvišenosti, neobičnom svečanosti duha u naoko banalnim, bajkovitim stvarima, čak snoviđenjima, što cijelom recitalu pridodaje književnoestetsku nadmoć (Đurđa Lovrenčić, *Stiham se dotepla h vuhe; Guste žuti maslaček*).

(15. Recital "Josip Ozimec", 2013.)

stiham se dotepla h vuhe

*S*tiham se dotepla h vuhe, droubna, mila,
pak-pak večā,
Stiham se dotepla h vuhe, zvonka da-da,
da sam šumeča.

Kak ščuđeči fuček vesmira,
bistrina gljipše nekašne nutrine,
Stiham se dotepla h vuhe.
Je me našla, zacuopanu h samine.

Ke na vagu ju je dele h danu da sam se rodila?
Stiham se dotepla h vuhe,
zamusikana je z menu bila.

I ničes drugoga nie nam bile nek si zdrieti gerle suhe.
Još ju iščem, još trepeče, još mi stiham škaklja vuhe.

NEVENKA ERMAN
Žminj

likuf

*D*ica mi spie,
šinokoša je pokošena,
požanjene njivi žita,
va suhoto spravna intrada,
delo upravno...

Moć ću odsad
hodit zbujeneja
z nažgaton sviećuon
i posudon ulja prokurat
va dobo prit.

(Da ne buoden jena od pet ludeh djevic
kejste va škurien nažigljo
prazne svetiljke
i ... zakasne.)

Na likuf
kat pride UON
i za sobon
zapre vrata svetla.

Reci mi

Reci mi Bože da ne plačem
možda osjetim i shvatim disanje svoje
i tu milost Tvoju
daj da svakom svojem danu
udahnem živost /život

osvijesti mi Bože dragocjenost
treptaja svakog trenu
svejedno bio topao sunčan
ili rasplavljeno kišan dan
samo da se ne utopi u ničemu
da ga primim kao svjesnu opstojnost
Tvoje blizine
jer ljubav Tvoju Bože olako prosipamo
nesvjesno
kao kroz ukočene krute kamene prste
a ruke teško sklapamo na molitvu
na -*molim*-

reci mi Bože
šapni mi znakom
da povjerujem
da vjerujem
u milost kiše u kojoj si prisposobljen
koja će mi lice umiti
osloboditi ga taloga
krasti starih pogleda
kao ukoričenih okova bolesti

u kojima i *Dolina* se kupava preplavljena
u punini kala svojeg

Bože molim Te
nek *sujetlost* Tvoja pogled mi otvori
suze ishlapi
a skorenost s očiju mi otare
molim Te Bože

6. 6. 2013.

Pjesnička riječ – izazov i opomena!

S radošću primijetiti je da je na ovogodišnji natječaj za 16. recital duhovno-refleksivnog pjesništva "Josip Ozimec" u Mariji Bistrici pristiglo gotovo tristotinjak pjesama. Poštujući natječajne propozicije o troizričajnoj ravnopravnosti (štokavski, čakavski, kajkavski!), stručno ocjenjivačko tijelo moglo je lakše pristupiti sagledavanju, ali i stanovitom supostavljanju, i jezičnih i estetskih značajki, to više zato jer su radovi označeni šiframa tako da, inače mogući, marifetluci ovim činom doista budu nemogući. Odabrani se radovi, naime, naknadno dešifriraju.

Dakako, i sama narav duhovnoga i refleksivnoga u dobrim pjesnika/pjesnikinja uzmiče pred mnogim drugim antinomijama koje vrebaju sa strane. *Sjećanje* kao glavni tematski okvir, zapravo njegova eufonija koja nas cijeli život prati, nuka da ga se opisuje spontano, prirodno, istinito. Zato se u ponekim pjesmama tekst može prisličiti poetiziranu dnevniku, ali u iščitavanju i našem doživljavanju danas on je tek dio torza koji u našoj svijesti nosi aureolu svetosti. Konstrukcija i rekonstrukcija *sjećanja* obično bude naglašeno sjetna, nerijetko tužna. Intima se, puna refleksivnih prepletaja, sjećanjem vraća i obnavlja kao preobražaj, kao bumerang novog rađanja, kao *tuga zidova* (ti zidovi iz pedesetih, iz šezdesetih, prpošnih sedamdesetih, osamdesetih i devedesetih, do onih novog tisućljeća – *zidovi na kojima se boja ljušti baš kao što se ljušti i peruta naša koža, zidovi na kojima još vise fotografije naših djetinjstava i mladosti* – daju refleksiju našeg prohujalog života. U simboličkoj refleksiji *zid* dakle neće biti, i nije, samo obrana ili nepremostiva teškoća, on je i obrana, a u štokavskoj pjesmi slobodne forme specifična komunikacija sa *sjećanjem*, odnosno odrastanjem (Slavica Sarkotić, *Tuga zidova*).

A kad se je već odraslo, kad su nas životne tegobe izmrcvarile toliko da ne vidimo izlaz iz zla koje nas je posvema obuzelo, utječemo se *molitvom*, *vjerom* i *nadom* Svevišnjem

moleći ga da nam udijeli osjećaj spasa, a ne znamo hoće li naša molba uslišana biti. Naša molba Svevišnjem (*nek Nada me hrani!*), također u štokavskoj pjesmi, krajnje je ponizna, duhovno iscijeljena, iako ostaje dvojba (upire li se to u nas naša vlastita savjest?!), jesmo li zaslužiti spasenje. Pjesma je lišena sentimentalna čavrljanja; poradi učvršćivanja predmeta kojim se bavi, puna je imeničkih, glagolskih i pridjevskih sinonimija, iako ni lirizam ne izostaje. Varijacije su, premda linearne, neočekivane i bogate, natopljene metaforikom: (...) *dane kao zrnca krunice ne samo radosne/ prebirem u Molitvi Vjeri Nadi/ skupljam ih prosute kao na dohvat u sa stola/ ipak kao na – nedohvatu – mi razbacanost razasutost/ naprežem se (...)* (Branka Jagić, *Razasuto zrnje krunice*).

U autora koji pišu na kajkavskom može se uočiti bogata raspojasanost leksičke riznice, pa i one iz organskih govora. Upravo zato moguće je gotovo virtuosno uspostavljanje sklada između ritma, sintakse i značenja. Tako je na primjer (u pjesmi) u romarskoj odi marijanskom prošteništu, u kojoj se u nekoliko lapidarnih izričaja efektno uspostavlja veza između romarskog itinerarija i impresije koju duhovnost pojačava i navodi prema klimaksu (Vladimir Miholek, *Na potu k Marije*).

Dakako, naši pjesnici/pjesnikinje svih triju jezičnih izraza *vole se poigravati znakovima* kojih je pozadina protkana simbolima. Neki vrlo uspješno. Nema, dakle, izravnih poetskih kazivanja, nego se predmet pjeva nerijetko simbolizira ili je vršni dio kazivanja sam simbol (*mreža!*) preko kojeg se – u otužnoj sonetnoj formi – s puno upita bez odgovora, *izravnjavaju računi* koje intima u duhovnom ili refleksivnom smislu nalaže: *Tere su urednote od življenja vekše?/ Prustovske potrage za zgublene krove?/ Same ja se zmislim babičine mreže/ Spletene od droptin kaj se ljubaf zove* (Vladimir Podgajski, *Mreža*).

U većine naših čakavaca poetika je sažeta, iscielirana, diskretno simbolična i proteže se mnogim nijansama od krajnjeg zanosa do tihe patnje, od vapaja za izgubljenom ljubavi (Marija Kovač, *Boća sunčeva*) do poetičkog krokija koji se u pjesmi

svodi na filozofski problem: pitanje života – pitanje smrti! (Franko Stipković, *Put za čimatorie*).

Umjesto ikakvog iole pretencioznog zaključka reći je da se ovogodišnja pjesnička produkcija, jedna od najboljih dosad, naših već poznatih i onih manje poznatih umjetnika riječi svih triju izraza uz poznate tematske okvire izravnog i neizravnog obraćanja Svetosti i zazivanja Boga, Isusa i Majke Božje – najboljim svojim radovima poetski i estetski sve to više duhovnošću i refleksijom upućuje problematiziranju pojma neumoljive prolaznosti života, naime čovjekovu mjestu, ako ga ima, u dubini svemira.

(16. Recital "Josip Ozimec", 2014.)

VLADIMIR PODGAJSKI
Petrovsko

Mreža

Kam su prešle moje svetiečne senje,
babičina mreža spletena od drete?
Kam je hvušlo rembrandtovsko sveklo,
zlate aureole ober glavi nadete?

Moja mreža je v hmorjeni duši,
a duga i žmefka dvajst četiri vure.
Drži me na špagi kak tolvaja cajt,
a da vun pobegnem, ne najdem kosture.

Moja mreža i v jutro i v polnoč
kak prazna jeka mi pošilja zvon;
poslušen i pokoren bdiejem i barajt sem
polek te škatule kaj je - spametni telefon.

Gde su međaši za tobožne demokrate
kaj hamiju mene brez vidne soldačije?
Nišče se ne seli z bogactva vu bedu,
nek se polek fraze *modus vivendi* skrije.

Kak je mreža rasciepala našu družinu,
druobnu diecu takaj v jaslice vpregla,
školarce zvezala za celodnevne navuke,
a babice i dedeke vu ubožnice poglela.

Tere su vrednote od življenja vekše?
Prustovske potrage za zgublene krove?
Same ja se zmislím babičine mreže
spletene od droptin, kaj se ljubaf zove.

NEVENKA ERMAN
Žminj

Pošipak

*F*ieli bilo zaspravlje
ali san va sne čula
granje mu šumet
po imene me je
va suoj dimbok hlat zva

Već odzdamni san tela
vrnut se h njemu
vrata od lišća otpirat
tapkat na lahko
da ne zbudin mir

Tamo
pod blavon maglon
zgor umidneh vlati
samo je zusta
njiguof bršljif štrcalj

Brojin mu godi
nemoćna vrieme tornat
uon je zame umie nuof puot uživet
z dna korena upriet muoć
nanovo zras kako Jesejev pošipak

BRANKA JAGIĆ
Velika Gorica

Razasuto zrnje krunice

/ogledima bljescima svojim
sunce razdanjuje moje dane
raščešljani u pramenje minuta sekundi
razmravljeni u trenucima
kao u mrvicama kruha za ptice
trenuci / mrvice života življenja
razbježanost u sjeni čeka
odmaklo sunce na plandovanju
a križ rađa se (po)stoji bdije
množi se u križeve u ogrlice križića

kao od onog početnog rođenjem
obiteljskom *radosnom krunicom*

dane kao zrnca krunice ne samo *radosne*
prebirem u *Molitvi Vjeri Nadi*
skupljam ih prosute kao na dohvat sa stola
ipak kao na - nedohvatu - mi
razbacanost razasutost / naprežem se
kako do milosti Božje ljubavi
ili znam / biti u molitvi

Bože milostivi
skrušenom molitvom molim Te
natruni svaki moj dan
koliko marno i s ljubavlju
iako prsti mi okoštali
kruti već i nemoćni

u grču htijenja samo molitvama žude
molim Te Bože samo nek ne budem slabija
ne manja ne tanja
ne kao sjena naziruća
u primisli sjećanje
osjet daha usplahiri trenutak
nek Nada me hrani
nek kao *svoju* pokupi me Milost Tvoja
kao zemlje razasuto zrnje krunice
ali ja / iskradam li se oku svevidećem
i kroz tamu noći bježim put mi
u pukotinu svjetleće misli

31. 5. 2014.

Kako dosegnuti dobrotu Svevišnjega?

Ima li, predaje li čitatelju duhovno-refleksivna poezija, konačno i duhovno-refleksivna poetika, poruku i koja bi nakana bila da se njezino značenje usvoji? Može li ona, ako je uopće ima, stići do primatelja u vjernom obliku, naime onakvom kakvom ju je zamislio njezin tvorac ili će se prilagoditi mentalnim sklopovima onih kojima je upućena? No, pitanje je oduvijek bilo, i danas jest, ima li uopće poezija u društvu – bez obzira na jezične mogućnosti – izgrađen vlastiti svoj položaj izboren književnoestetskim sudom? Pitanje o tom sporno je, kao što je sporan i mogući odgovor na nj. Možda je, hoće li se namjerno dramatizirati, odgovoru ipak najbliža misao koja kazuje da *položaj poezije je takav da uopće nema položaja* (Darko Ciglenečki). Razglabanje o tom očito može biti kontrarno, ali ne i kontradiktorno. U tom smislu može se govoriti i o ovogodišnjoj 17. recitalnoj pjesničkoj produkciji duhovno-refleksivnog pjesništva "Josip Ozimec", na primjerenu mjestu, ovdje u Mariji Bistrici, svih triju naših jezičnih izraza: čakavskoga, kajkavskoga i štokavskoga.

U ovogodišnjem duhovnom pjesništvu naših suvremenih pjesnika i pjesnikinja, primijetiti je dvojakost. S jedne strane radi se o obraćanju Bogu, Isusu, Majci Božjoj, i to je obraćanje izravno. Čitatelja takve poezije autor/autorica izravnim obraćanjem kanda žele impresionirati potpunom svojom predanošću, djelom i riječima, Bogu, Isusu i Majci Božjoj. Obično su to molbe za traženje spasa, fizičkoga i duhovnoga. Međutim, to obraćanje Božanskome, to traženje nade i utjehe uglavnom je jednosmjerno. Moglo bi se reći da je takav način pjesnikovanja u tematskom smislu konvencionalan. S druge pak strane ima pjesnika koji svoju duhovnu privrženost manifestiraju diskretnim nijansiranjem – skoro da svoje ovozemaljsko trajanje prema Božanskome nastoje uspostaviti dubokim refleksijskim poniranjem u vlastitost svoju ili svojih najmilijih: *kuraja mati/ život je najveći dar/ ča Bog more dati/ tvoja dica su tote/ zuzate/ besidom tvoji koreni...* (Marija Maretić, *Kuraja mati*) ili kako je

pjesnik kontemplirao: *na podu vele kamare,/ moj dida/ kleči...i moli se/ za život stare svoje,/ koi se u mucu gasi/ u Domu kun crikvice "Gospe od začeca"./ Un e još samo šaka soli,/ skupjena u plitkoj škrapu/ na mrkinti uza samo more./ A val gre...* (Franko Stipković, *A val gre...*).

Ove godine, reći je, estetski najbogatiji sloj duhovno-refleksivnog pjesnikovanja, posebno baš refleksivnog, onaj je u tkivo pjesme natopljen naglašenim emotivnim odnosom: ganućem, uzbuđom, nerijetko s osjećajem straha, s osjećajem prolaznosti i nestajanja, bespomoćja: *Vu koutu pri lomaru/ jošče singerica stara./ Z našivenem platnem pokrita./ Vu čkomine, od pozablenja skrita./ Vužnju je prazen stolec,/ singerica već ne štepa./ Starica si počiva./ Tvoja rouka, mamek,/ sad nebeske roubače šiva.* (Ankica Piculek, *Vu koutu pri lomaru singerica stara*). Sličan se doživljaj može usvojiti neizravnim, dakle više simboličkim i aluzivnim stihovnim kazivanjem, uspostavom posebne atmosfere: *Pri zajne hiži negdo obrnul glavu vu dvorišče/ Moju staru glavu/ Stara majka plakala se/ Vu bele urbe/ Vu potek zaleđen* (Vinko Hasnek, *Jutre vu radosnem mesecu nadeluvanja*).

Osim časnih iznimaka, poezija na standardnom jeziku, premda na natječaju najbrojnija, ma kako je god doživljavali ove je godine "doživljajno neizdašnija" od poezije na druga dva izričaja. Kažem, osim časnih iznimaka! Tu prije svega mislim na poeziju koja je ponavljanjem, ali stanovitom jukstapozicijom, prvog stiha u inače pet strofa neobična i pomalo začudna tematska i doživljajna cjelina: (peta, završna strofa!) *Dogodi se tako/ A rekoh obično bude nedjelja i sunce/ I što učiniti tada/ Kad se tako dogodi dan/ Nego osoviti se na noge/ Kad se takav dogodi dan/ Ja hodam/ Hodam i hodam raspamećena kroz svibanj/ I onda kad svibnja više nema* (Slavica Sarkotić, *I onda hodam raspamećena kroz svibanj*).

I što reći na to? Da je i malo ovakvih stihova, stihova ovakve emotivne žestine – ma i ne bili poetski fanzini vrijedi nam i dalje vjerovati u poetsku misao!

(17. Recital "Josip Ozimec", 2015.)

VINKO HASNEK
Belovar

Jutre vu radosnem mesecu nadeluvanja

Cela zemla
Kak hiža obložena debelom stiropolem
Vu bele farbe
Potek zaleđen
Z nevidečega oblaka veter sneg prislagival
Voda pretekla ispod leda
Vrbe i jalše
Pri raspele pot othajal od poteka
Dupli zavoј drugi vu leve spinal pri bregu
Iza mene moje sele
Dom, stanica, škola i raspele
Pri zajne hiži negdo obrnul glavu vu dvorišče
Moju staru glavu

Stara majka plakala se
Vu bele vrbe
Vu potek zaleđen

FRANKO STIPKOVIĆ
Zagreb

A val gre...

*S*uh kako grana mrtvega bora,
nerasčešjanih, sirih vlasih,
neobrijan,
na podu vele kamare
moj dida
kleči.
Joči su njegove
dva mokra, črna bisera,
koja jauču samoćun,
a odjeka niokle.
Zgrčen u prazni,
na suhin kolinima
kleči
i
moli se
za život stare svoje,
koi se u mucu gasi
u Domu kun crikvice Gospe od Začeca.
Un e još samo šaka soli,
skupjena u plitkoj škrapu
na mrkinti uza samo more.
A val gre...

LJILJANA LUKAČEVIĆ
Ivanec

Došašće '97.

Došašće '97. – godina Isusa Krista.

Vitlaju snjegovi novi, novi se nemiri množe,
a glad za ljubavlju ista.

Ulicom promiču sjenke, koračam bez misli, bez želja.
Pogled mi počinka traži lebdeći iznad stvari
i bujice praznog veselja.

Sve je promijenilo izgled i blagdanskom raskoši blista.
Nova fasada na crkvi, uvozni dekor na trgu,
a glad za ljubavlju ista.

Sjećanja eterom plove ko rasuti oblaci sjete,
a u srcu jecaju zvona polnočke neke daleke
dok bijah još malo dijete.

U poplavi tlapnji i kiča tek duša je ostala čista.
Prolaze godine, ljudi, preda mnom raskrižja nova,
a glad za ljubavlju ista.

Suze mi kaplju niz lice ko staklene perle bez broja.
I pitam se kamo zalutah, kojim to krenuše putem
snovi i nadanja moja.

Došašće '97. – godina Isusa Krista.
Vitlaju snjegovi novi, novi se nemiri množe,
a glad za ljubavlju ista.

U slavu Svevišnjega, ali i u slavu intimnoga

Mnogi će reći da poetska misao ne donosi poruku, da to i nije njezina zadaća. Reći će se također da čitatelj, neovisno o autoru pjesme, iščitavanjem poetskoga teksta sam za se uz moguću estetski užitak pronalazi pokoju poruku, što će reći da poetska poruka i nije sasvim isključena.

Na ovogodišnji 18. (punoljetni!) recital duhovno-refleksivnog pjesništva "Josip Ozimec", Marija Bistrica 2016. pristiglo je 260 pjesama triju naših jezičnih izričaja: čakavskoga, kajkavskoga i štokavskoga (standardnoga jezika); najmanje čakavskoga, a najviše štokavskoga, što je i razumljivo. Što se pjesničkih stvaralačkih preokupacija tiče, teško je reći što – s obzirom na duhovno-refleksivnu natječajnu propoziciju – i sadržajno i tematski preteže. Ipak, bez ikakva pretjerivanja reći nam je da se i oba sloja, i tematski i sadržajni, u biti svode na dvoje: na pjesme "u slavu" Svevišnjega i na pjesme "u slavu" refleksivnoga intimnoga. Dakako, svaki od oba sloja nosi (ili uznosi!) u sebi više ili manje nijansa, što je pak posebnost pri izbjegavanju stereotipa. Unatoč svemu njih će uvijek biti.

Iako je čakavskih pjesnika/pjesnikinja pristiglih na ovogodišnji natječaj najmanji broj, njihovi su pjesnički radovi najosebujniji, a najosebujniji čini se zato što s refleksijom intimnoga pjesnički "barataju" na vrlo suptilan način. Ti se intimnogi, promatrani s današnje dobi odrastanja i životne zrelosti uglavnom naslanjaju na *sjećanja* (*djetinjstvo*!) i odišu negdašnjim intaktnim detaljima, ali prepleteni odrastanjem i novovjekim traumama koje sadašnjost kao teret sa sobom donosi i pronosi (Franko Stipković, *Umorni vojnik*).

I baš u razglobljivanju tih intimnoga, ali ne i njihovih napuštanja, razotkriva se relativnost trajanja, stanovita kružna putanja krikova praznine koja nas nerijetko obavlja (Nevenka Erman, *Prazna laštra*). Ipak, uza sve tegobe koje su sastavni dio naših života, pjesnikinja pronalazi onaj zov, onaj zvižduk (*fik*!) nade koji ohrabruje, makar se to vokacijom svodilo na nevino

šaputanje (Marija Kovač, *Fikj*).

Fenomen osobnog, ali i općeg iskustva pretočen u stihove prisutan je u više pjesnika/pjesnikinja, ponajviše kajkavskih, što je i inače poznata stvar, naime sklonost kajkavaca fatalizmu. Potraga za nečim pozitivnim uglavnom je neuspješna jer su *Ljudi* (nazovi tako!) pakosni, a njihova pakost puna zla; čini se u mnogih to je i jedini način "preživljavanja", šteta! (Biserka Marečić, *Neduosenjani sen zgašen f kmice*).

Vežući stihove uz četrdesetodnevni post (*korizma!*) pred Uskrs, autor će vrlo jednostavnom stihovnom strukturom izreći, i to iskreno, bez lažne glorifikacije, svoj i naš odnos sa Svevišnjim (Željko Špoljar, *Korizma u Zagorju*).

Ima pjesama koje našu maštu provociraju ne samo vokabularom nego i tragovima "iščekivanja", i te su projekcije koliko realne toliko i imaginarne, koliko čulne toliko i tjelesno prisutne (Marija Hlebec, *Soba s pogledom*).

Da se osobna senzibilnost teško može umnožiti – ona će zauvijek ostati osobna! – ma bila čak i anegdotalna, svjedokom je štokavska poezija koja je toliko "izgrađena i intimno suverena" da ne dopušta ikakvu selekcioniranost ni motiva ni sadržaja (Slavica Sarkotić, *Mojoj mami umjesto čestitke*).

Što će (nam) danas reći tarot? – pita se pjesnikinja. Proricanja ili nešto drugo? Osim što je ta poezija "životvorna", intimistička, osim što je pomalo "hladna", ona je i tragično bešćutna, *sveimena i bezimena*, riječju – prava lirika jednog nadasve tajnovitog vapaja (Zdenka Maltar, *Čajanka za lutke*).

Na sličnom tragu, uz to s mnogo pomalo snovitih, oniričkih objekcija, pred nama se tako kao školjka rastvara prtljag naših neostvarenih želja, prtljag zaborava, zapravo mapa naše izgubljenosti (Nela Stipančić Radonić, *Sa šalicom čaja u ruci*).

Umjesto zaključka reći nam je kako nam pjesnici/pjesnikinje ovih svakogodišnjih duhovno-refleksivnih događanja sve to više podaruju sve to novije i sve to intrigantnije sustave individualnih autopoetika, što je ozbiljno obogaćivanje novim estetskim vrijednostima.

(18. Recital "Josip Ozimec", 2016.)

BISERKA MAREČIĆ
Kašina

Neduosenjani sen zgašen f kmice

Stvarajna den

*...naštrajil je zlate senje f kmičinu
i bile su zviezde...*

i bila je duša kak kap ruose na trave...
na truhlem orehu zlata vuga čuoha perje,
žmefki dešč je pribil grane na križ,
spuot tepiha smetje skrite, kak šršlen
rieč žalna f serce pika, žalna slika...

pulsierale su zviezde znat vuode i f vuode...
na truhlem orehu zlata vuga čuoha perje,
ogenj puozuojski jezik kačji poskrivečki sikče,
zbira se laži kmica, smica se f jutre
nuočne muore sen...

človek kaj dielaš denes to stvarajna
je zutriešnji den...

Otkrivejna den

*...se kaj f kmičine bile je skrite
sat je raskrite...*

i duše je raskrit trdi kamiejna kam...
tepih je zmeknut, nemre se nikaj skriti,
opruost griha je raspet na križu,
človek ostal si sam... i tu i tam... sam...

z glibline ti tiela kmičina se jedvak zdiže
i plazi kak liena kača vun, sriet drača i plača
čuti je zvierinje kaj si stvuoril kak kuorača...
nezatrte ni ot mača ni ot kuorbača...

kaj sme te napravili... na truhlem orehu
očerupana zlata vuga jedvak se juoš drži...
ni betva je niesme ostavili...

FRANKO STIPKOVIĆ
Zagreb

Umorni vojnik

Opada suho lišće loze.
Divojčica u žutoj vesti
isprid kućnih vratih stoi,
a jan prohodin.
Svi oni isprid kućnih vratih stoju,
a jan ništa ne znan o dažju koi pada
ni o dugi koja nad južnim nebišćem blista.
Ranjen san hijade putih
i od tolikih smrlih umoran,
posrćen nasrid puta.
U velikanim joćima divojčice
zeleno titraju kapje maslinina uja,
a u rukah njihovih blistaju žmulj vina.
Ispod granja masline žudin miran san
i zaborav da vični vojnik san.

SLAVICA SARKOTIĆ

Sisak

Mojoj mami umjesto čestitke

Tebi nijedna livada
S pokošenim sijenom
Nije bila prevelika
Čega se oči boje
To ruke naprave
Govorila si mi
A meni je trunje
Ulazilo u oči
I žuljevi iskakali
Po rukama
Tebi nijedan čovjek
Nije bio loš ni zao
Govorila si
Da u svakom čovjeku
Mora biti nešto dobro
I da nitko ne zna razloge
Tuđih postupaka
jer svi smo mi Božja djeca
Tebi nijedna travka
Nije promakla
Dok smo plijevile vrt
Po mom mišljenju velik
Prevelik
Za mnom je ostajao kaos
A nije da se nisam trudila
Tebi su ruke bile izbrazdane
I koža otvrdla od rada
Moje su bile slabe
I nepouzidane

Tebi nikada ništa nije bilo teško
Govorila si da se i drugi muče
Ti si pjevala kad bi
Netko drugi zaplakao
Meni si uvijek ostavljala
Lakše poslove
Tebi je tvoje teško
Siromašno ratno djetinjstvo
Bilo rana koju si snagom volje
Natjerala da zaraste
Meni si pričala
Samo o lijepim stvarima
O jabuci u dvorištu
I zidanoj peći i ljubičastim oblacima
Mene si pustila da sanjam
Nikada se nisi bojala
Konačnog odlaska
To je kao da te zagrlj rodna gruda
Govorila si
To je kao da odeš majci
koja te tamo čeka, govorila si
Nikada neću imati srce
Veliko kao tvoje
Ni tvoju hrabrost
Ni tvoju snagu
Na tome što si toliko puta bila
Jaka za mene
Hvala ti, mama

Pjesničke monade

Neovisno o kojem se jezičnom izričaju - čakavskom, kajkavskom, štokavskom – na 19. marijabističkoj književnoj manifestaciji "Josip Ozimec" i dosad radilo i sada se radi, sve više, ove 2017. godine ponajviše, ono poetsko u najboljih pjesnika/pjesnikinja duhovnoga i refleksivnoga prepoznaje se kao jedinstven sklad. (Usuđujem se reći sklad sličan Leibnizovoj doktrini kozmičkog sklada.) Je li to racionalna/iracionalna nužnost koja se očekuje od svakog istinskog stvaralaštva ili je to ipak svojevrсна osobna izvedutiranost poetskog svijeta koji se hoće dohvatiti? Ne treba posebno naglašavati kako se i ovogodišnja pjesnička manifestacija ravna prema nečem za što bismo mogli reći da i nije drugo nego mig onostranske neumoljivosti, mig sudbine. Nakon svega, pitanje koje ostaje bilo bi: kako se i u kojoj mjeri dostojanstveno ili s pogrdom odnosimo prema vlastitim ekstazama, prema osobnim samoćama?! Tako, ono kultno u naših pjesnika/pjesnikinja čakavaca svakako je duhovno-refleksivna emotivna obuzetost sa zavijačnjosti koja se pred nama, nadati se je i u nama, reflektira ili tragičnošću ili rezignacijom s pitanjem jesmo li "sposobni" kako i s koliko prepoznavanja tu i takvu obuzetost prepoznati i prepoznano na svoj način usvojiti (Snježana Tišljarić, *Forca groti*, Franko Stipković, *Kućo stara*). I gdje će pritom *kad zaboli* biti i gdje jest smisao života? (Ana Tomašević, *Kad zaboli*).

U naših pjesnika/pjesnikinja kajkavaca jasno je uočljiva "nova strategija". To je prije svega kroz osobni okvir, dakako u poetskom tekstu i kontekstu, "poigravanje" specifičnom ironizacijom *f truc posranom žitku bečeći*, ali ne tek tako, kao pošalica, nego kao protestna životna eskapada, očito iskustveno svih onih kojima je frenetično ili s kakvim drugim "užitkom deralo i oderalo kožu" (Vladimir Šuk, *Bečeći nekaj reći, Ja sem, em bum*). Na kajkavskom zamijetiti je sasvim novu i neobičnu tematsku motiviranost; kad se naime u običan kontekst "ubacuje" neobična situacija, *situacija s muhom*, što simbolički nuka na

razmišljanje o suživotu s novom egzistencijom (Vinko Hasnek, *Muva*). A upravo vapaj možemo li umaknuti osobnoj ili općoj krivnji, vapaj za nekom novom još neozlijeđenom egzistencijom *jer duša tva zaruobljena već je spešala iznova i nanovo na tzv. crnom ekranu (moj termin!) etablira već poznato pjesničko ime* (Biserka Marečić, *Jal bu brazda ili meglina*).

Od gotovo tristotinjak na ovogodišnji natječaj prispjelih pjesama na čakavskom, kajkavskom i štokavskom (standardnom jeziku) sa sigurnošću se može govoriti o "najezdi" štokavaca, što još uvijek ne znači da se s one duhovno-refleksivne strane radi o književnoestetskoj predominaciji. I na tom prepletaju duhovno-refleksivnoga, egzistencijalnoga, ma kako ga god mi usvajali i osvajali, ipak nadrašta ono emotivno kojim se premrežuju osobna psihofizička stanja jer *Sve je važno/ I ovaj trenutak je važan/trenutak tako dragocjen/koji se nikada neće uratiti* (Slavica Sarkotić, *Nema nevažnih trenutaka*). Da, nešto se pomaklo u nama, pita se pjesnikinja, doista se pomaklo, *bile ili ne bile zime*, bilo nešto egzistencijalno ili bilo nedokučivo tajnovito - *svejedno, jer tko će oprati našu tugu,/upaliti voštanicu,/ od mene do tebe/do beskraja* (Zdenka Maltar, *To su bile zime*).

Da, doista na svoj način poetskim štivom s pravom pitaju se i na ovogodišnjoj pjesničkoj manifestaciji naši poslenici umjetnosti riječi, naši pjesnici/pjesnikinje, jesmo li svi mi tek izvorišna ili pak završna slika nekog bivšeg egzistencijalnog ustroja!?

(19. Recital "Josip Ozimec", 2017.)

BISERKA MAREČIĆ
Kašina

Jal bu brazda ili meglina

te kaj si praf posejal
žmefkiem bu semejnem ruodile...
sejal si f gliblinu spram spuotzemla
gde čutiš brazdu kak se druobi f rukam
gde zemla ruodi zemlenim klasima...
sejal si za smertne tiele, a duša tva besmertna...
zaruoblена f tielu draple z kriluom stienke
tveg serca, naj bi se setil da si spuozabil...
da si spuozabil da si diete zviezd, diete svemira...
spuozabil si spletati prutje senji ot megle,
zraka, nebeskih meglina...
puogleč svuoj zemleni sviet... pustil je kuoren...
tiele vleče duole, duša vleče guore,
raspet na križu zmet zemle i zraka, zmet
vidim, čujem i čutim znuter, verujem
kam buš sejal, jal f zemlu jal f nebe...
žmefke se je seme zosemenile, i duša tva
zaruoblена več je spešala, zajnim zdiehom zbiraš
jal buš otprl gitre zemalskuoga kuorena...
jal bu brazda ili meglina...

SNJEŽANA TIŠLJARIĆ
Ždala

Forca groti

(od uvik i za uvik)

*K*antam ti, jube, o groti
Kašci keh srce živo ma
Koći u ki ditinjstvo naše spi i dršč piva
Kantam ti, jube, o lanterni keh lašči mej meduli
Ki nanke ne abada
Mića batana bin rada bušiče pamtit tila
Al koraki tvoji z groti davno pasali so
Bandunala si, jube moja, naš grot i stinu
Di san te za nevistu prosi
Još ka klinac jerlandu ti od cvića isplea
Cili život s tobom ovdi živit tia
Zauvik samo tebe, jube moja, jubit
Bašelak diha, jube moja,
More još uvik u rano jutro plete bili merlič
Na muću prstom po užanci rigam srce
Val će ga otrt, ražentat
Ka i saki dan, ka i saki dan...
Od kad si šla
Ka lađa san bez parića
Ka brodica bez jidra
Potrta padela
Žejna žbica
Pazdir i žnjut
rožje
Suva murka
A nekad bia sam uje

Još jen dan zmaknuje...
Hvirin, inšempjan
Rasprtit ću dušu ko uvik
Bože, prid Tvojin raspelom
Dežbrigat
Faš od Tvoje ljubavi svakoj rani navik lik
Pačas feral, vadiš gladiž ovog bidnog srca
Va gromači duše opet čujem kampanel
Forca od grota Tvoja vajka san!

Nema nevažnih trenutaka

*H*odam ulicom stranog grada
blagoslivlju me kapi s grana
i gledam ljude
Kosooke blizančice
maslinaste puti
Mladića jagodica boje ebanovine
Staricu s kolicima za kupovinu
kako žuri prema semaforu
Vrapce i sjenice u grmlju
i bagrem u cvatu
I kažem vam sa sigurnošću svojih godina
Nema nevažnih stvari ni trenutaka
Ove kapi su sada i ovdje i nikada više
Ove se djevojčice smiju
i govore meni nepoznatim jezikom
ovoga trenu
Ovaj mladić lijep i crn
pomakao je pramen kose s čela
baš sada
I ova stara žena nesigurnih nogu što posrće
prema zelenom na semaforu
s klimavim kolicima za kupovinu
Tu je sada i neću je vidjeti nikada više
Mlada majka s namjernim rupama na trapericama
i starica s nenamjernim rupama u pamćenju

Ove ptice
dogodine me možda neće dočekati
bit će neke druge
I sve je važno
I ovaj miris bagrema
I moje misli koje se roje
I ove slike koje za tren kao da stoje
Zvonik crkve u koju se odlazim moliti
blijebiti na suncu i zove me
I ploče podsjetnici na neka davna stradanja
ugrađene u beton pločnika i u ljudsku savjest
Sve je važno
I ovaj trenutak je važan
Trenutak tako dragocjen
koji se nikada neće vratiti

Recital
“Susret riječi”
- Bedekovčina

(2009. - 2011.)

Kako se osloboditi - pisanjem?!

Naši pisci amateri/naturščici, kojih je većina, i oni drugi, kojih je manji broj - profesionalci (od kojih su poneki dosad tiskom objelodanili i do četrdesetak samostalnih knjiga poezije i proze!) i na ovogodišnjoj su se recitalnoj manifestaciji kulture - 40. Susretu riječi Bedekovčina 2009. okušali u dvama žanrovima, poetskom i proznom, i u četiri izraza: tri idiomska (kajkavski, čakavski i štokavski ikavski) i jedan na jezičnom standardu.

Premda se radi o književnoestetskoj valorizaciji na natječaj pristiglih poetskih i proznih radova na više raznolikih izraza – njihova je ravnopravnost u sudjelovanju neprijeporna.

I ovaj put, radilo se o poeziji ili prozi, naši poslenici riječi (spomenuti mi je tek poneke!) nastoje tekstom umjetnine imaginativno, svaki na svoj način, iznova razmontirati silnice/tragove života:

- pokadšto narativno i dijaloški infantilno, raspojasano (Daniel Radočaj, *Spuki*),

- pokadšto izreducirano do te mjere da se naziru metafizični prostori (Tomislav Ribić, *Zapis o pobegu vu meglenu zutra*),

- nerijetko pak s pitanjem kako stilizacijom blize dokumentiranosti dosegnuti vlastite emocionalne dvojbe u sudaranju s univerzalnim zadanostima (Zdenka Maltar, *Status animarum*),

- neki će pak, čini se, kreativnim intervencijama i na stari način formalnom strogoćom rime posegnuti za razaznavanjem zavičaja/zavičajnosti, naime korijena one iskonske podsvjesne motivacije zajedničke svim ljudima - arhetipije (Ljubica Komljenović, *Bokčiju bum h sercu zaklenul*),

- neki će novovjeku ropotariju svega i svačega, koja našu

duhovnost sve više i nesmiljeno zaokružuje u ništicu, nastojati poetski (uspješno!) preokrenuti u koleksijski imaginarij osobne nadmoći (Marko Gregur, ***12.-16. lipanj 2008.),

- neki će osjećaj egzistencijalna straha, bezizlaza, samosti u osobe u pojmu *femininum* iznijeti na javan pladanj da ga svi vide i eventualno prepoznaju (Malvina Mileta, *Stroh me je, perke son ženska*), itd.

(40. "Susret riječi", 2009.)

Magija riječi

Da magija riječi stavljenih na papir nerijetko emfatičnije zaokuplja pisce amatere – dakako ne sve, nego one kreativno snažne! - od razvikanih profesionalaca, stara je i poznata stvar. Stihovi, rimovani ili u slobodnoj formi, prozni izričaji tematima i sadržajima (naoko) jednostavni ili pak kompleksniji – počesto spontanošću i iskrenošću znatno više plijene čitatelja od apstraktnih filozofijsko-misaonih "modernizama". Da je tomu tako dokazom su ponajbolji pjesnički i prozni radovi s ovogodišnjeg, sada već 41., "Susreta riječi" Bedekovčina 2010., i to bez obzira radilo se o onima napisanima na standardnom hrvatskom jeziku ili onima napisanima na nestandardnim jezičnim oblicima (kajkavski, čakavski, štokavski ikavski) mahom spomenutih već amatera, ali i tzv. profesionalaca. (U ovom slovu spomenuti je tek ponešto od toga.)

Tako, sjećanjem na rodni kraj, na pokojne roditelje, ne obnavlja se spomenarski stereotip, kako bi se možda u okrilju emotivnog zarobljavanja očekivalo, nego je to sjećanje zalog i potreba uputiti se Riječima, naime kako riječima izvornoga govora podariti himnodijski zanos i zato - *libar otvaran sićanja jerbo riči san ćaćine i materine po svitu bila zametnula* (Ljubica Šego, *Merlo moje*).

U nekih će se autora ta Riječ izvornosti, premda pomalo raspršenih sličica, uputiti nečem što bi se čitatelju moglo približiti i prisličiti marijologijskom i kristologijskom: *Roka na kvake/ Otpрта naša vrata/ Na vrati Ti* (Vinko Hasnek, *Otpрта vrata*).

Od poimanja Riječi do sladostrašća, do erotizacije – nije dalek put. Elementarnost (more!) možda bi ih svojom snagom mogla obuzdati/zadovoljiti: *Zamori me/ poškropi me/ silovito/ da očutin da san živa/ da očutin da me imaš* (Katja Šepić, *Valovitost*).

Bez metaforičnih eskapada i bez neke posebne inovativnosti, dapače s afektivnim trijangelom: pas – auto –

autor(ica) u obrisima sjećanja na drago biće, mogla bi se zapravo iščitati mapa neumoljive prolaznosti života, naime (u) zaludnost čovjekove egzistencije: (...) *makar kažu da psi ne vide boju/ naš pas zaviruje u svaki crveni/ nadajući se da je to tvoj/ kojim si iz službe vozio popodnevim/ prema sunčanom zapadu u naš dom/ u komu smo sad povješali/ tucete tvojih slika// koje nemaju ni zvuka/ ni mirisa* (Zlata Bujan Kovačević, *I tvoj pas i tvoj auto pamte te*).

Od nekoliko stotina na natječaj prispjelih radova u širokom rasponu temata, motiva i sadržaja – od rapsodijskih zanesenosti do golih egzistencijalnih problema, od "slatkaste" do razorne intime – ponajbolji pjesnici i prozaisti uz već dosad afirmirana imena (Biserka Marečić, Slavica Sarkotić, Ivica Jembrih, Mijo Kelečić – majstor cinične humornosti, i drugi!) i ona koja uspostavljaju nove moderne odnose (Marko Gregur, Mirjana Mikulec!) svojim kreativnim radovima po ocjeni stručnog suda i ove godine na području umjetnosti riječi potkrepljuju opravdanost ovog oblika manifestacije kulture.

(41. "Susret riječi", 2010.)

Nekoliko "riječi" o *Susretu riječi* Bedekovčina 2011.

Kao i inače, i nije stara stvar, poetski i prozni radovi, njih nekoliko stotina (na standardu, čakavskom, kajkavskom, štokavskom ikavskom izričaju) pristigli na ovogodišnji Susret riječi Bedekovčina 2011. dokazom su da stvaralački puls na području umjetnine riječi ne samo da je pred kolapsom (što bi, mislim, "mnogijeh" želja bila!) nego svoj književnoestetski posao obavlja predano i preciznije no "švicarski sahat") - razlikuju se, što je razumljivo, prije svega jezikom (standardni hrvatski jezik - spram nestandardnih izričaja, koji su zapravo jezik!: čakavski, kajkavski, štokavski ikavski), ali se razlikuju, što je također razumljivo, i tematski. Tako će kreativci na čakavskom više biti vezani uz čakavsko područje, kajkavci uz kajkavsko, štokavski ikavci uz svoje ikavsko - što se sve može podvesti uz emotivno naglašen odnos sa zavičajnosti - oni na standardu uz ono što se običava zvati službenim jezikom, jezikom nadgradnje, što će reći da standard nema inherentno svog jezičnog i topografskog područja nego je oboje njegov cijeli hrvatski prostor. Da je tomu tako svjedoče mnogi autori koji se – shvaćajući bit hrvatskoga jezika - u svojim poetskim i proznim radovima jednako uspješno ogledaju u svim spomenutim izričajima.

Jezično uspješno – da!, ali dojam, doživljajni dojam u čitatelja – počesto uz prigrljenost bude i bolan, traumatičan. Takvo je vrijeme u kojem živimo, valjda. I baš u tom smislu pjesnikinja tako, na standardu, kaže (na vlastitom primjeru!?) kako onaj istinski osjećaj *ljubavi*, kao duhovne i spolne privrženosti (obično?!) dva raznospolna bića – u sadašnjem, današnjem svijetu – netragom nestao je (...) *umjesto riječi iskrenih/ napisanih krasnim slovima/ ti ćeš mi poslati kratku poruku/ ti ćeš me potražiti na Facebooku*. (Katja Šepić, *Pjesma ljubavna*).

Na čakavskom, poštujući abecedarij u svakom novom

stihu, autor će kratkom formom "iščakulati" životni kroki, zapravo goli život (Stipe Bulić, Čakuleta),

Kajkavci, i inače skloni fatalizmu, "osjećajući" da je sve zakodirano migom sudbine, u svoju poetiku, šireći poetski prostor, često skloni su uz emotivnu prisutnost u većoj ili manjoj mjeri ugrađivati raznorazne fantazme, valjda misleći da će se takvim poopćavanjem odlijepiti od osjećaja samosti. (Đurđa Lovrenčić, *Čežnojočni gled nebes*), s druge pak strane takav će ili sličan osnovni poetski i emotivni naboj ipak znati kumulirati u zatvoren prostor, kojim se stvarno i simbolički sugerira bezizlaze. (Vladimir Miholek, *V rasušeni brenki*).

U prozi, na standardu (hrvatski standardni jezik) i nestandardnim jezičnim oblicima (čakavski, kajkavski, štokavski ikavski) nekoliko je vrlo interesantnih stvaralaca, čije su monološko-dijaloške opservacije u vještom kombinatornom tekstnom spletu raznih društvenih okolnosti pravo osvježanje. (Marko Gregur, *Meteoropat Martin Sremec*; Stipe Bulić, *Blento je platija lipu bulete*; Zdenka Maltar, *O Pepiču*). I baš stoga reći je, uz riječi hvale svim sudionicima koji na bilo koji način pomažu u uvjetima koji su takvi kakvi jesu, ne baš sjajni – s obzirom na značaj i značenje višedesetljetnog kulturološkog trajanja ove poetske i prozne - književno-recitalne manifestacije *Susreta riječi* – kako je ovakvo svakogodišnje događanje zapravo pravi podvig svetkovine kulture.

(42. "Susret riječi", 2011.)

Pogovor

Dr. sc. Božica Pažur

KIBORG IVE KALINSKOGA KAO EMOTIVNI ALIEN – IZNOVA, PO DRUGI PUT

(I. Kalinski: *KIBORG KAO EMOTIVNI ALIEN, II.* - POU
Sv. Ivan Zelina, Mala biblioteka *Dragutin Domjanić*, knj. 89, Sv.
Ivan Zelina, 2017.)

Ponovno oksimoronskim postavom u naslovu treće knjige vlastitog esejističkog niza o fenomenu *recitalnoga* hrvatskoga pjesništva (pretežito kajkavskog, a manjim dijelom i proze) od 2009. do danas – Ivo Kalinski lucidno produbljuje vlastitu analitičko-filozofijsku jednadžbu zahtjevne i raznolike, najsuvremenije postmodernističke *kaj-ča-što* književne zbilje. *Kiborg kao emotivni alien* (II. izdanje) nastavak je autorova znanstveno-esejističkog bavljenja osebujnim vidom modernoga pjesništva - onim manifestnim, recitalnim - u kronološki skupljenim predgovorima zbirki s najmjerodavnijih smotri, recitala, susreta s kajkavskoga govornoga područja: Smotre dječjega kajkavskoga pjesništva „Dragutin Domjanić“ i Recitala suvremenoga kajkavskoga pjesništva „Dragutin Domjanić“ u Svetom Ivanu Zelini, Recitala „Josip Ozimec“ - Marija Bistrica, te svehrvatskog Susreta riječi – Bedekovčina.

Prva takovrstna knjiga Ive Kalinskoga *Anatomija kmice ili umjetnina teksta – zanos i tjeskoba* (2004.) recitalnu osobitost hrvatske književnosti kao „umjetninu teksta“ esejistički zahvaća od 1992. do 2004., druga, *Kiborg kao emotivni alien* (2009.) do kraja 2008., a provokativni najnoviji *Kiborg...* od 2009. pa, takoreći, do pred neki dan ove, 2017. godine (s iznimkom tekstova s bedekovčanskih Susreta, od. 2009. do 2011.). Sve tri navedene esejistične, kao i većina knjiga Ive Kalinskoga tiskane su u nakladi Pučkog otvorenog

učilišta Sveti Ivan Zelina. U sveukupnom kulturološkom pothvatu toga nakladnika, iznad svega zaslugom njegova kulturnog movensa i ravnatelja Ivice Kukovačeca, 2. izdanje *Kiborga...*, u bogatstvu bibliotečnog niza, objavljeno je kao čak 89. knjiga! Takav nemjerljiv kulturni rezultat ozbiljno relativizira uobičajenu predodžbu o tzv. „malim nakladnicima“. Izdavačka djelatnost POU Sv. Ivan Zelina, među ostalim, neporecivo dokazuje vrijednost jednog od brojnih programa Učilišta; dokazuje značenje tradicionalnih, višedesetljetnih, književnih manifestacija, poput dječje pjesničke Smotre i Recitala suvremenog kajkavskog pjesništva, za cjelinu hrvatske kulture, s jedne strane, te integracijskog udjela kajkavske domaje (ne samo zelinske) u temeljima hrvatske kulture i znanosti, s druge strane.

Podsjetimo: Ivo Kalinski (r. u Črečanu 1940.), antologijski književnik i znanstvenik (jezikoslovac, leksikograf /dijalektolog) esejist, urednik ..., suvremeni je intelektualac višestrukovne i bilingvalne kompetencije – ovjerene u 46 godina umjetničke i znanstvene prakse, od prvih kajkavskih stihova u časopisu *Kaj* (1/1971.). Antologiziran 1975., a prije prve kajkavske zbirke (1979.), ocijenjen književnim i intelektualističkim bardom, bez premca u suvremenom (kajkavskom) pjesništvu - Kalinski uspostavlja suvremenu poveznicu s 'matičnom' hrvatskom literaturom, korespondirajući suvereno s kreativnim znacima svjetske poezije. Izrazita neoegzistencijalistička poetika dominantna je njegova i kajkavskoga i standardnojezičnoga opusa (od poezije, kratke proze i romaneskne strukture).

I u „Kiborgu 2“ skupljene su obje Kalinskijeve autorske odlike: *sectio anatomica* znanstvenika i sinteza umjetnika. Treća knjiga esejističkih medaljona Ive Kalinskoga – 17. u njegovu bogatu i raznolikom književnoznanstvenom opusu! – odlikuje se svojom filozofijskom, sustvaralačkom gestom i fenomenološkim pristupom. Usto, analitičko-sinteznoj naravi i pouzdanom vrednovanju gibljive, recentne, poglavito pjesničke postmoderne - njenog „pjesništva u procijepu“ (rečeno terminološkom sintagmom samog autora iz prve mu esejističke knjige propitivanja recitalne zbilje, *Anatomije kmice...*) – „Kiborg 2“ upisuje konstantu dodatne vrsnoće u suvremenoj književno-teorijskoj literaturi. I to one o

poetičkom jedinstvu, sukladnosti i integrativnom karakteru *kaj-ča* umjetnine teksta u sveukupnom (matičnom) korpusu hrvatske beletristike.

Iznenadujući *novum* te knjige, s uvrštenih 30 eseja Ive Kalinskoga, jest paralelna objava prvonagrađenih pjesama uz svaki mu tekst, kao izravna ovjera autorovih raščlambi: prava ***mala antologija suvremenog hrvatskog recitalnog pjesništva***, postmodernističke njegove *kaj-ča-što* umjetničko-jezične (s) tvarnosti (koju čini 45 pjesmotvora, 27 kajkavskih te po devet čakavskih i štokavskih).

I ovaj put, čitateljskoj asocijativnosti pripomognuto je natukničkim tumačenjem leksema 'kiborg' (kao skraćenice ***kib***ernetičkog ***organ***izma), ali i engleske riječi 'alien' (stranac, tuđinac) – uz znakoviti, izravni posvetni motto s početka knjige: *Poduzmi nešto, čovječe!*

Identitetsku bît recitalnog pjesništva, njegov svjetopogledni i označiteljski raspon mogli bismo iščitati i naznačiti parafraznom parabolom samog autora Kalinskoga, izvedenom iz naslova 30 mu esejističkih tekstova: od 'spontanosti' i 'intimizma' do 'traganja vlastitog puta' u *strasnom čuvanju* kajkavske pjesničke riječi; od „'slatke' utopije do 'brutalne' distopije“ i *sraza* 'klasičnoga' i 'stvarnosnoga'. Ukratko: *kako se osloboditi – pisanjem?! Osvijestiti jezik, osvijestiti se jezikom!*

Pojam *recitalnog* obuhvaća i tekst i kontekst. Isprva rezerviran za glazbeno područje (prema franc. *recital*), kao termin prvi ga je upotrijebio Franz Liszt 1840. godine (za solistično-koncertnu večer jednog autora, ili za samo određeno stilsko razdoblje). Književnoestska problematizacija recitalnih događanja i u najnovijem *Kiborgu...* pozornost s konteksta svraća na tekst. Kontinuirano publicirane recitalne *umjetnine teksta* u zasebnim zbirkama, s predgovornim esejističnim krokijima poput ovih skupljenih u nastavku *Kiborga...*, nose višestruke vrednote. One posvedočuju kontinuitet višestoljetne (kajkavske /čakavske) literature; ozrcaljuju suvremeni tijek i ravnopravnu estetsku razinu sveukupne, matične hrvatske književnosti; mogu biti podlogom antologijskih izbora novije hrvatske književnosti

i književnopovijesnih sagledavanja. Stoga i knjiga Ive Kalinskoga *Kiborg kao emotivni alien (II)* visoko nadrašta kontekst svoga nastajanja uz recitale suvremenoga hrvatskoga pjesništva. Njene esejističke minijature inovativni su prilog suvremenoj teoriji i povijesti modernoga hrvatskoga (kajkavskoga /čakavskoga) pjesništva, kao i suvremenoj jezikoslovno-dijalektološkoj literaturi.

Božica Pažur

Kazalo

Smotre dječjeg kajkavskog pjesništva “Dragutin Domjanić” - Sv. Ivan Zelina

Putovi <i>tišine</i> izvan nostalgичne drijemeži <i>Silvija Vađunec: Tišina</i>	9
Jubilarna 30. obljetnica Dječjega kajkavskoga pjesništva “Dragutin Domjanić” pri Pučkom otvorenom učilištu Sv. Ivan Zelina <i>Karla Novak: Zdenac</i>	12
Od intimizma do traganja vlastitog puta <i>Ana Sakač: Moja cesta</i>	15
Teme i sadržaji na putu odrastanja <i>Hana Beloša: Kmica je z nami</i>	18
<i>Sončeke zahaja</i> i svakim novim danom iznova se rađa <i>Paula Matole: Pisma o vratima</i>	21
Strasno čuvanje kajkavske pjesničke riječi u naših najmlađih <i>Mateja Lisak: Same muoj svijet</i>	25
Kako dohvatiti čaroban svijet? <i>Patricija Požgaj: V zagrljaju seja</i>	28
Pjesnička komunikacija najmlađih <i>Karlo Mady: Vitar</i>	31
Spontanost izričaja <i>Ana Pintarić: Nebo</i>	34

Recitali suvremenog kajkavskog pjesništva “Dragutin Domjanić” - Sv. Ivan Zelina

Traženje i nalaženje poetskoga <i>Zdenka Maltar: Nikaj ti o meni, mrzlo sonce</i>	39

Intima, autentičnost i ostalo...	42
<i>Biserka Marečić: Ti kaj huodiš z menu</i>	
Trajanje i trajnost	
suvremenog kajkavskog poetskog izričaja	47
<i>Zdenka Maltar: Pisana, ta žmefka muklina</i>	
Vrijeme čujnomislenoga pogleda	50
<i>Valentina Šinjori: Vu centrumu cveta</i>	
Osvijestiti jezik, osvijestiti se jezikom!	56
<i>Tomislav Ribić: Z Gazophylaciuma</i>	
Od "slatke" utopije do "brutalne" distopije	59
<i>Valentina Šinjori: Presečke pralje</i>	
Kad demoni marširaju!	64
<i>Biserka Marečić: Podivjala senuokuoša</i>	
Od erosa do ironizacije i bezizlazja	67
<i>Zdenka Maltar: Vumetnik riše Jezuša</i>	
Sraz „klasičnoga” i „stvarnosnoga”?	70
<i>Marko Gregur: 1.</i>	

Recital "Josip Ozimec" - Marija Bistrica

Osvajanje i usvajanje umjetnosti riječi	77
<i>Zdenka Maltar: Nuoč je dotepla bunceke v ižu</i>	
<i>Marija Kovač: To Ja</i>	
<i>Katja Šepić: Kameni anđeo</i>	
Od osjećaja blizine svetosti do oprostaja vapaju.	82
<i>Zdenka Maltar: Natura mertva</i>	
<i>Nevenka Erman: Živa voda</i>	
<i>Vlado Vladić: Dobro u nama</i>	
Kreativni zamah pjesničke riječi	87
<i>Zdenka Maltar: Minulo je doba kriesnici leteči</i>	
<i>Nevenka Erman: Ščika</i>	
<i>Ljiljana Lukačević: Na raskršću</i>	

O duhovno-refleksivnom sazrijevanju pjesničke riječi	92
<i>Vinko Hasnek: Vreme leči rane</i>	
<i>Nevenka Erman: Va samine</i>	
<i>Branka Jagić: Zrnice malo kao da sam</i>	
Zašto i kako žuti cvijet maslačka	
zriobom doziva bijelo – krikom nevinosti?!	98
<i>Durđa Lovrenčić: stiham se dotepla h vuhe</i>	
<i>Nevenka Erman: likuf</i>	
<i>Branka Jagić: Reci mi</i>	
Pjesnička riječ – izazov i opomena!	105
<i>Vladimir Podgajski: Mreža</i>	
<i>Nevenka Erman: Pošipak</i>	
<i>Branka Jagić: Razasuto zrnje krunice</i>	
Kako dosegnuti dobrotu Svevišnjega?	112
<i>Vinko Hasnek: Jutre vu radosnem mesecu nadeluvanja</i>	
<i>Franko Stipković: A val gre...</i>	
<i>Ljiljana Lukačević: Došašće '97.</i>	
U slavu Svevišnjega, ali i u slavu intimnoga	117
<i>Biserka Marečić: Neduosenjani sen zgašen f kmice</i>	
<i>Franko Stipković: Umorni vojnik</i>	
<i>Slavica Sarkotić: Mojoj mami umjesto čestitke</i>	
Pjesničke monade	124
<i>Biserka Marečić: Jal bu brazda ili meglina</i>	
<i>Snježana Tišljarić: Forca groti</i>	
<i>Slavica Sarkotić: Nema nevažnih trenutaka</i>	

Recital “Susret riječi” - Bedekovčina

Kako se osloboditi - pisanjem?!	133
Magija riječi	135
Nekoliko "riječi" o <i>Susretu riječi</i> Bedekovčina 2011.	137

Pogovor

Božica Pažur: <i>Kiborg Ive Kalinskoga kao emotivni alien</i> – iznova, po drugi put	141

Knjiga je nastala uz novčanu potporu
Zagrebačke županije i Grada Sv. Ivana Zeline

Izdavač zahvaljuje Tiskari Zelina d.d. na svekolikoj pomoći pri
ostvarenju ovog izdavačkog projekta.